

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

Кафедра фінансів

На правах рукопису

БУЛАКЕВИЧ АННА МИКОЛАЇВНА

**ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ ЯК ДЖЕРЕЛО ФОРМУВАННЯ
ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

Спеціальність: 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий
ринок»

Освітньо-професійна програма «Фінанси і кредит»

Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

Науковий керівник:
МАТВІЙЧУК НАТАЛІЯ МИКОЛАЇВНА
кандидат економічних наук, доцент

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № 4
засідання кафедри фінансів
від 14.11.2025 р.

Завідувач кафедри
_____ проф. Стащук О.В.

ЛУЦЬК – 2025

АНОТАЦІЯ

Булакевич А. М. Податкові надходження як джерело формування доходів місцевих бюджетів: сучасний стан та перспективи розвитку.

У роботі досліджено теоретичні засади формування податкових надходжень місцевих бюджетів та їх роль у забезпеченні фінансової спроможності територіальних громад; розглянуто сучасний стан та тенденції надходжень податкових доходів до місцевих бюджетів України у 2022–2024 роках; проаналізовано структуру та функції місцевих податків і зборів; здійснено оцінку динаміки основних податкових надходжень місцевих бюджетів, зокрема податку на доходи фізичних осіб, податку на майно та єдиного податку; визначено чинники, що впливають на зміни у формуванні податкової бази громад; досліджено особливості надходження місцевих податків і зборів на прикладі бюджету Луцької територіальної громади; узагальнено зарубіжний досвід формування податкових надходжень місцевих бюджетів та визначено можливості його використання в українській практиці.

Запропоновано напрями вдосконалення податкових надходжень до місцевих бюджетів України, які охоплюють підвищення частки зарахування ПДФО та окремих загальнодержавних податків до бюджетів громад, оновлення підходів до визначення бази оподаткування податку на майно та плати за землю, удосконалення адміністрування єдиного податку і місцевих зборів, а також посилення фінансової самостійності територіальних громад через модернізацію податкових процедур та використання елементів європейського досвіду.

Наукова новизна проведеного дослідження полягає в узагальненні теоретичних та практичних засад формування податкових надходжень до місцевих бюджетів України й обґрунтуванні напрямів підвищення їх ефективності в сучасних економічних умовах. На основі проведеного аналізу обґрунтовано напрями підвищення фінансової самостійності територіальних громад, зокрема у сфері розширення повноважень органів місцевого самоврядування щодо встановлення ставок і бази оподаткування та удосконалення механізмів адміністрування місцевих податків.

Практичне значення. Розроблені у роботі рекомендації можуть слугувати основою для вдосконалення податкової політики на місцевому рівні, підвищення ефективності адміністрування основних видів податків і зміцнення власної дохідної бази громад. Отримані результати сприяють формуванню більш стійкої та справедливої системи місцевого оподаткування, здатної забезпечити фінансову стабільність у сучасних умовах воєнного та післявоєнного періоду.

Ключові слова: податкові надходження, місцеві бюджети, місцеві податки і збори, фінансова спроможність, децентралізація, доходи громад.

ABSTRACT

Bulakevych A. M. Tax Revenues as a Source of Local Budget Income: Current State and Development Prospects.

The study examines the theoretical foundations of forming tax revenues of local budgets and their role in ensuring the financial capacity of territorial communities; analyzes the structure and functions of local taxes and fees; explores the current state and trends of tax revenue inflows to local budgets of Ukraine in 2022–2024; assesses the dynamics of key local taxes, including the personal income tax, property tax, and the single tax; identifies the factors influencing changes in the formation of the tax base of communities; investigates the specific features of local tax and fee revenues using the budget of the Lutsk territorial community as a case study; and summarizes international practices of forming tax revenues of local budgets and the possibilities of their application in the Ukrainian context.

The proposed directions for improving tax revenues of local budgets in Ukraine include increasing the share of personal income tax and selected national taxes allocated to community budgets, updating approaches to determining the tax base for property tax and land payments, enhancing the administration of the single tax and local fees, and strengthening the financial autonomy of territorial communities through

the modernization of tax procedures and the adoption of elements of European experience.

The scientific novelty of the study lies in the generalization of theoretical and practical principles of forming tax revenues of local budgets in Ukraine and the substantiation of directions for improving their efficiency under current economic conditions. Based on the conducted analysis, recommendations are proposed to strengthen the financial autonomy of territorial communities, particularly regarding the expansion of local self-government bodies powers to set tax rates and bases, as well as the improvement of mechanisms for administering local taxes.

Practical significance. The recommendations developed in the study may serve as a basis for improving tax policy at the local level, enhancing the efficiency of administering key taxes, and strengthening the own-revenue base of communities. The obtained results contribute to forming a more stable and equitable system of local taxation capable of ensuring financial stability during the wartime and post-war periods.

Keywords: tax revenues, local budgets, local taxes and fees, financial capacity, decentralization, community revenues.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ ЯК ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ.....	6
1.1. Податкові надходження як складова доходів місцевих бюджетів: теоретичні основи та значення.	6
1.2. Формування податкових надходжень місцевих бюджетів у контексті бюджетної децентралізації.....	10
1.3. Характеристика основних податкових надходжень до місцевих бюджетів.....	15
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ КЛЮЧОВИХ ТЕНДЕНЦІЙ ТА ПОКАЗНИКІВ ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ ДО МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ.....	20
2.1. Оцінка податкових надходжень в доходах місцевих бюджетів України в 2022-2024 рр.....	20
2.2. Аналіз динаміки та структури місцевих податків і зборів в місцевих бюджетах України.....	31
2.3. Особливості місцевих податків та зборів як джерела формування бюджету Луцької територіальної громади	35
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ	40
3.1. Зарубіжні підходи до формування податкових надходжень місцевих бюджетів та можливості їх адаптації в Україні.....	40
3.2. Напрями вдосконалення механізму податкового забезпечення місцевих бюджетів України в умовах фінансової децентралізації.....	46
ВИСНОВКИ.	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	56
ДОДАТКИ.....	63

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Формування ефективної системи податкових надходжень до місцевих бюджетів є ключовим чинником зміцнення фінансової спроможності місцевого самоврядування. Війна істотно вплинула на фінансові можливості громад, спричинивши зменшення податкової бази, скорочення підприємницької активності та зниження надходжень до місцевих бюджетів. Разом із тим, саме громади сьогодні виконують важливу роль у забезпеченні життєдіяльності населення, підтримці внутрішньо переміщених осіб, відновленні критичної інфраструктури та реалізації заходів із повоєнного відновлення.

Попри позитивні результати бюджетної децентралізації, сучасна система місцевого оподаткування України залишається недостатньо збалансованою. Висока залежність місцевих бюджетів від міжбюджетних трансфертів, надмірна централізація податкових повноважень, неефективність адміністрування податків та обмежені стимули для розвитку місцевого бізнесу знижують рівень фінансової самостійності громад. Податкова політика часто не враховує особливості регіонального розвитку, а існуючі інструменти прогнозування доходів не забезпечують належної точності в умовах нестабільного економічного середовища.

Податкові надходження формують основу власних доходів громад і визначають їхню здатність самостійно вирішувати питання місцевого значення, розвивати соціальну інфраструктуру та підтримувати економічну активність на території. Вивчення сучасного стану податкових надходжень, виявлення факторів, що впливають на їхню динаміку, та розробка напрямів підвищення їх ефективності має важливе наукове та практичне значення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання формування доходів місцевих бюджетів від податкових надходжень є об'єктом наукових праць

багатьох вітчизняних вчених, зокрема: Н. В. Проць, О. П., Кириленко, М. П. Сіщук, А. І. Крисоватий, М. П. Іваницька, В. Г. Дем'янишин, В. В. Письменний, В. М. Опарін, А. О. Нікітішин, І. С. Волхова і багато інших.

Мета і завдання кваліфікаційної роботи. Метою роботи є визначення сучасного стану формування податкових надходжень місцевих бюджетів України, узагальнення основних тенденцій їх розвитку та обґрунтування напрямів підвищення ефективності податкової системи у забезпеченні фінансової самостійності територіальних громад в умовах воєнного стану та економічної нестабільності.

Відповідно до зазначеної мети у роботі поставлено такі завдання:

- розкрити теоретичні основи податкових надходжень як складової доходів місцевих бюджетів;
- дослідити основні засади формування податкових надходжень місцевих бюджетів у контексті реалізації реформи бюджетної децентралізації;
- проаналізувати сучасний стан і тенденції податкових надходжень до місцевих бюджетів України у 2022–2024 роках;
- оцінити структуру місцевих податків і зборів, з'ясувати їх питому вагу у доходах місцевих бюджетів та визначити фактори, що впливають на їх зміну;
- визначити роль основних податків, зокрема податку на доходи фізичних осіб, податку на майно та єдиного податку, у формуванні фінансової бази місцевих бюджетів;
- проаналізувати значення місцевих податків і зборів на прикладі Луцької міської територіальної громади;
- узагальнити зарубіжний досвід формування місцевих бюджетів за рахунок податкових джерел і визначити можливості його адаптації в Україні;
- запропонувати напрями вдосконалення системи податкових надходжень до місцевих бюджетів з урахуванням сучасних економічних викликів і потреб післявоєнного відновлення.

Об'єктом дослідження є податкові надходження у структурі доходів місцевих бюджетів України.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти, що визначають процес формування доходів місцевих бюджетів за рахунок податкових надходжень.

Інформаційною базою магістерської роботи стали дані Державної податкової служби України, Міністерства фінансів України, порталу «OpenBudget», звіти Луцької міської ради про виконання бюджету, офіційна статистика, а також законодавчі та нормативно-правові акти, що регламентують податкову політику та міжбюджетні відносини. У роботі використано наукові праці вітчизняних і зарубіжних дослідників, матеріали науково-практичних конференцій, аналітичні звіти та дослідження з питань податкової децентралізації та управління місцевими фінансами.

Наукова новизна проведеного дослідження полягає в узагальненні теоретичних та практичних засад формування податкових надходжень до місцевих бюджетів України й обґрунтуванні напрямів підвищення їх ефективності в сучасних економічних умовах. На основі проведеного аналізу обґрунтовано напрями підвищення фінансової самостійності територіальних громад, зокрема у сфері розширення повноважень органів місцевого самоврядування щодо встановлення ставок і бази оподаткування та удосконалення механізмів адміністрування місцевих податків.

Практичне значення. Розроблені у роботі рекомендації можуть слугувати основою для вдосконалення податкової політики на місцевому рівні, підвищення ефективності адміністрування основних видів податків і зміцнення власної дохідної бази громад. Отримані результати сприяють формуванню більш стійкої та справедливої системи місцевого оподаткування, здатної забезпечити фінансову стабільність у сучасних умовах воєнного та післявоєнного періоду.

Апробація результатів дослідження здійснена шляхом публікації тез на тему «Місцеві податки та збори як джерело доходів луцької ТГ» у збірнику матеріалів I Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених, студентів та аспірантів «Фінанси, банківська справа та страхування в епоху цифровізації: управлінські виклики та перспективи» (2025 р., м. Луцьк).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ ЯК ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

1.1. Податкові надходження як складова доходів місцевих бюджетів: теоретичні основи та значення

В умовах воєнного стану та економічної нестабільності особливої актуальності набуває забезпечення місцевих бюджетів стабільними та достатніми фінансовими ресурсами. Надання органам місцевого самоврядування необхідних фінансів має значне практичне й теоретичне значення, адже місцева влада не лише розпоряджається видатковою частиною бюджету, а й впливає на формування його доходів. Здатність місцевих органів влади ефективно акумулювати та раціонально використовувати обмежені державні фінансові ресурси є критично важливою для забезпечення соціально-економічного розвитку як окремих регіонів, так і держави в цілому [1, с. 57].

Доходи місцевих бюджетів являють собою економічні відносини, що виникають у процесі акумуляції фінансових ресурсів на регіональному рівні та спрямовані на забезпечення виконання функцій і завдань органів місцевого самоврядування. Саме за рахунок цих доходів здійснюється фінансування ключових сфер державної діяльності, таких як освіта, охорона здоров'я та соціальний захист населення. Формування доходів місцевих бюджетів відбувається з різноманітних джерел, порядок залучення яких регламентується відповідними законодавчими актами. Незалежно від конкретного джерела, їхня сутність полягає в акумуляції податкових та неподаткових надходжень від суб'єктів господарювання усіх форм власності та населення, які об'єднуються у загальний фінансовий ресурс місцевого бюджету.

Як показано на рисунку 1.1, доходи місцевих бюджетів поділяються на три основні групи – власні, закріплені та регулюючі доходи.

До власних доходів місцевих бюджетів зазвичай відносять ті надходження, які формуються безпосередньо на рівні громади. До них належать місцеві податки і збори, обов'язкові платежі, що встановлюються органами місцевого самоврядування, доходи від продажу або оренди комунального майна, а також надходження від діяльності комунальних підприємств. До цієї групи включаються й адміністративні штрафи, плата за видачу ліцензій, сертифікатів та інші платежі, що зараховуються до місцевого бюджету.

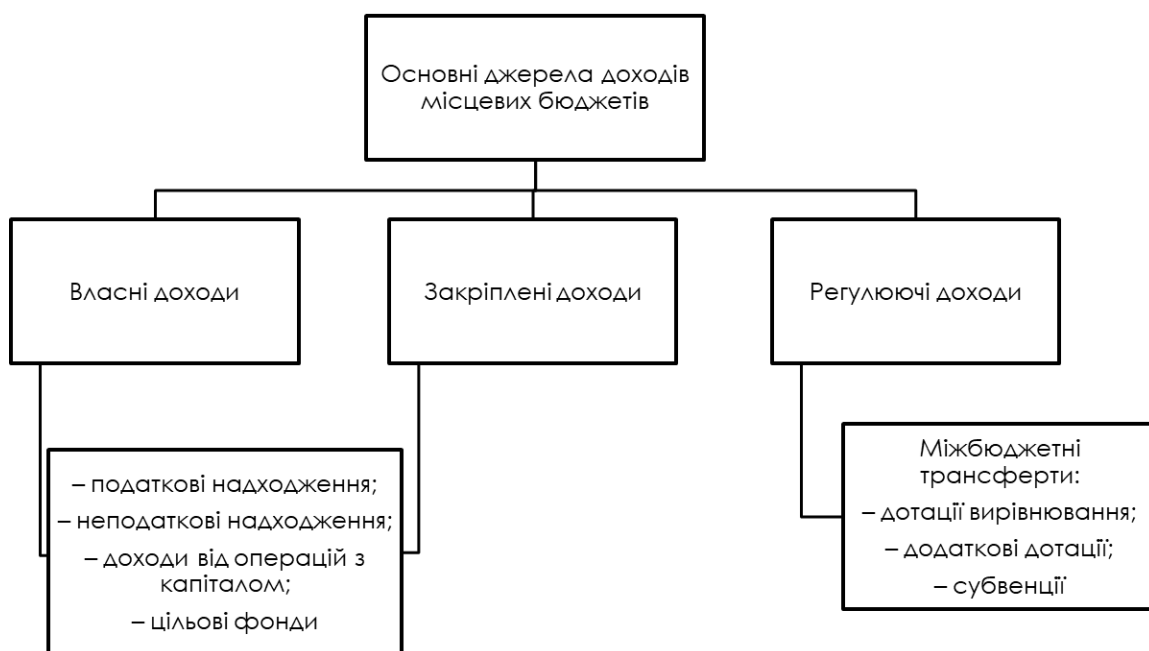


Рис. 1.1. Структура джерел доходів місцевих бюджетів

Джерело: складено автором на основі [2]

Закріплені доходи становлять групу надходжень, які на постійній основі передаються місцевим бюджетам у повному обсязі або в певній нормативно визначеній частці. За своєю економічною природою це загальнодержавні податки й збори, частина яких традиційно спрямовується до місцевих бюджетів. До таких надходжень належать, зокрема, податок на доходи фізичних осіб, державне мито та інші джерела. Закріплені доходи мають важливе значення для оцінювання податкової спроможності територіальної громади, оскільки їх обсяг

визначає можливість отримання міжбюджетних трансфертів із державного бюджету.

До регулюючих доходів належать міжбюджетні трансфери, які держава спрямовує для забезпечення збалансованості місцевих бюджетів та належного виконання громадами покладених на них повноважень. Такі надходження використовуються для вирівнювання фінансової спроможності територій і покриття видатків, які громади не можуть забезпечити лише за рахунок власних ресурсів.

Така класифікація демонструє змішаний характер фінансової основи місцевого самоврядування, адже поєднує ресурси, сформовані на рівні громади, з коштами, що надходять у результаті бюджетного перерозподілу. Завдяки цьому місцеві бюджети отримують як стабільні джерела для забезпечення власних потреб, так і фінансову підтримку держави для вирівнювання можливостей розвитку територій.

Серед усіх джерел наповнення місцевих бюджетів ключову роль відіграють податкові надходження, які є основною складовою доходів місцевих бюджетів та відображають економічні відносини між державою, органами місцевого самоврядування та платниками податків. Їх призначення полягає у формуванні ресурсної бази для виконання функцій місцевої влади, фінансування суспільних потреб і створення умов для розвитку територій.

У Бюджетному кодексі України податкові надходження трактується як сукупність платежів, що включають встановлені законодавством загальнодержавні та місцеві податки і збори, які підлягають обов'язковому зарахуванню до бюджетів різних рівнів [2].

Відповідно до Податкового кодексу України, податкові надходження охоплюють загальнодержавні та місцеві податки і збори, які є основними елементами системи доходів місцевих бюджетів. Загальнодержавні податки діють на всій території країни й є обов'язковими до сплати всіма суб'єктами господарювання та фізичними особами. Їхні надходження формують як державний, так і місцеві бюджети. До таких належать: податок на прибуток

підприємств, податок на доходи фізичних осіб, податок на додану вартість, акцизний податок, екологічний податок, рентна плата, плата за землю [10].

До місцевих податків належать податок на майно та єдиний податок, а до місцевих зборів – збір за місця для паркування транспортних засобів і туристичний збір. Податок на майно охоплює податок на нерухоме майно, транспортний податок і плату за землю. Встановлення таких податків є обов’язковим рішенням органів місцевого самоврядування [3].

Вітчизняні наукові джерела пропонують різні підходи до визначення економічної сутності податкових надходжень. На думку М. П. Сіщук, податкові надходження – це економічні відносини, що виникають у процесі формування дохідної частини бюджетів через акумулювання податків, зборів та обов’язкових платежів, які забезпечують фінансову стабільність органів місцевої влади. Автор розглядає їх не лише як фіскальний інструмент, а й як механізм посилення фінансової самостійності територіальних громад у межах фіскальної децентралізації [4, с. 30-31].

М. О. Рубан розглядає податкові надходження як основу фінансової спроможності територіальних громад. Він наголошує, що ці надходження мають не лише наповнювати бюджети, а й сприяти розвитку місцевої економіки через механізми податкового регулювання. На його думку, податкові надходження – це результат дії узгодженої системи податкової політики, адміністрування та фіскальної децентралізації, які мають забезпечити стабільність доходів, рівномірність розвитку регіонів і ефективне використання бюджетних ресурсів [5, с. 31].

На думку Н. В. Сошки податкові надходження є основним джерелом доходів місцевих бюджетів і засобом забезпечення фінансової самостійності громад. Їх сутність полягає у фіскальній та регулюючій функціях [6, с. 36-38].

На думку О. А. Івашко, податкові надходження є основним джерелом фінансових ресурсів держави та місцевих бюджетів. Їх сутність полягає у фіскальній, розподільній та регулювальній функціях, що забезпечують

мобілізацію доходів, перерозподіл фінансових ресурсів і стимулювання економічної активності суб'єктів господарювання [7, с. 69].

На основі опрацювання наукових джерел можемо зробити висновок, що податкові надходження є невід'ємною складовою формування доходів місцевих бюджетів і мають вагоме значення для функціонування фінансової системи держави. Вони виступають головним інструментом забезпечення фінансової самостійності територіальних громад та створюють передумови для реалізації місцевої політики розвитку. Розглянуті в наукових працях підходи до трактування сутності податкових надходжень демонструють різноманітність поглядів щодо їхньої економічної природи та функціонального призначення. Більшість дослідників акцентують увагу на тому, що податки виконують не лише фіскальну, а й регулюючу та соціальну функції, що визначає їхнє місце у системі міжбюджетних відносин.

1.2. Формування податкових надходжень місцевих бюджетів у контексті бюджетної децентралізації

Європейська хартія місцевого самоврядування є одним із ключових документів, що визначає засади функціонування та розвитку місцевого самоврядування в країнах Європи, зокрема й в Україні. Її було прийнято Радою Європи 15 жовтня 1985 року після тривалих консультацій і спільної роботи різних європейських інституцій. Прийняття Хартії стало важливим етапом у визнанні місцевого самоврядування як необхідного елемента демократичної держави та гарантії участі громадян у процесі управління. Документ готувався протягом сімнадцяти років, що свідчить про складність і значущість процесу формування європейських принципів місцевого управління [8].

З 2014 року в Україні розпочалася масштабна реформа децентралізації, спрямована на передачу повноважень і ресурсів від центральної влади до органів місцевого самоврядування. Її головна мета полягала у створенні ефективної

системи управління на місцях, де громади самостійно визначають пріоритети розвитку, враховуючи реальні потреби своїх територій. Такий підхід мав забезпечити більш раціональне використання фінансових ресурсів та підвищити якість публічних послуг.

У цьому ж контексті були прийняті закони України «Про співробітництво територіальних громад» від 17 червня 2014 року та «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 5 лютого 2015 року, які заклали правову основу для створення спроможних громад. Вагомим етапом стало також внесення змін до Бюджетного та Податкового кодексів, що забезпечили реалізацію фінансової децентралізації та надали громадам стабільні джерела доходів. Ключовою складовою процесу стала фінансова децентралізація, що передбачала перерозподіл податкових надходжень і бюджетних повноважень між державним і місцевим рівнями влади [9].

Згідно зі статтею 5 Бюджетного кодексу України, бюджетна система країни складається з державного бюджету та місцевих бюджетів різних рівнів. До місцевих бюджетів належать бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети, а також бюджети місцевого самоврядування. Структура бюджетної системи відображає принцип децентралізації, коли частина фінансових ресурсів залишається на місцях для вирішення питань місцевого значення. Кожен рівень бюджетної системи має свої повноваження та відповідає за формування, розподіл і використання коштів. Це дає можливість органам влади враховувати економічні особливості територій, їхні потреби та пріоритети розвитку [2].

Починаючи з 2015 року, в Україні було здійснено масштабне оновлення податково-бюджетного законодавства, яке суттєво вплинуло на систему формування доходів як державного, так і місцевих бюджетів. Унаслідок змін до Бюджетного кодексу громади отримали прямі відносини з державним бюджетом та стабільні джерела доходів. Зміни передбачали впровадження нових податків, перегляд ставок і розширення бази оподаткування, а також коригування механізмів розподілу податкових надходжень між рівнями влади. Зокрема, було

введено акцизний податок із роздрібного продажу підакцизних товарів та транспортний податок, натомість скасовано низку зборів, що спростило податкову систему та зробило її більш прозорою [10].

Після проведення реформи децентралізації об'єднані територіальні громади отримали можливість безпосередньо взаємодіяти з державним бюджетом. Раніше такі прямі фінансові відносини існували лише в обласних, районних бюджетів та бюджетів міст обласного значення. Тепер громади можуть самостійно отримувати кошти з державного бюджету для виконання делегованих державою функцій, наприклад, у сфері освіти, охорони здоров'я чи розвитку інфраструктури. Для цього держава надає їм різні види фінансової підтримки – дотації та субвенції (освітню, медичну, інфраструктурну тощо) [11].

Відповідно до чинного податкового законодавства, частина загальнодержавних податків надходить до державного бюджету, тоді як інша їх частка зараховується до місцевих бюджетів у встановлених пропорціях (табл. 1.1).

Поступове вдосконалення механізмів фінансового забезпечення продовжувалося і після 2015 року. У 2017 році органи місцевого самоврядування отримали нове джерело надходжень – 13,44% акцизного податку з виробленого або ввезеного на територію України пального [10].

З 2018 року в Україні змінили порядок розподілу рентної плати, яку сплачують за користування надрами під час видобутку нафти, природного газу та газового конденсату. Частину цих коштів почали залишати на місцях:

- 3% спрямовується до бюджетів об'єднаних територіальних громад і міст обласного значення;
- 2% до районних та обласних бюджетів,
- 95% надходить до державного бюджету.

Крім того, із цього ж року єдиний податок IV групи (який сплачують сільськогосподарські товаровиробники) повністю зараховується до місцевих бюджетів, що посилило їхню фінансову незалежність

Таблиця 1.1

Розподіл та зарахування деяких часток податків і зборів до Державного та
місцевих бюджетів України

№	Назва податкового платежу	Державний бюджет	Місцеві бюджети
1	Податок на додану вартість	100%	–
2	Податок на доходи фізичних осіб	36%	64%
3	Екологічний податок	45%	55%
4	Акцизний податок	100%	–
5	Акцизний податок на пальне	86,56%	13,44%
6	Ввізне мито	100%	–
7	Державне мито	–	100%
8	Податок на прибуток приватних підприємств	90%	10%
9	Податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної форми власності	–	100%
10	Військовий збір	100%	–
11	Єдиний податок	–	100%
12	Податок на майно	–	100%
13	Місцеві збори (туристичний збір, збір за паркування транспортних засобів)	–	100%
14	Рентна плата:		
	1) за спеціальне використання води	45%	55%
	2) за спеціальне використання лісових ресурсів	37%	63%
	3) за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення (крім нафти, природного газу та газового конденсату)	70%	30%
	4) за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату	95%	5%

Джерело: складено на основі [2]

Надалі, у 2022 році, громадам було тимчасово збільшено частку зарахування податку на доходи фізичних осіб із 60% до 64%, за рахунок зменшення частки, яка спрямовується до держбюджету. Це дало змогу посилити дохідну базу місцевих бюджетів без додаткового навантаження на платників податків. Це нововведення згодом закріпили в державному бюджеті на наступні роки, а також в Законі про Державний бюджет на 2025 рік [12].

В умовах децентралізації виникла потреба у формуванні довгострокової стратегії, здатної забезпечити збалансований розвиток територій та ефективне використання місцевого потенціалу. Саме з цією метою була ухвалена Державна

стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки, яка закріпила децентралізацію як ключовий інструмент комплексного розвитку регіонів [13].

Стратегія була розроблена у відповідь на низку викликів, серед яких – скорочення та старіння населення, економічні диспропорції між регіонами, а також зниження фінансової спроможності громад унаслідок зовнішньої агресії. Її реалізація спрямована на створення умов для згуртованості держави, підвищення конкурентоспроможності регіонів і побудову ефективної системи багаторівневогорядування.

Водночас повномасштабна війна, що розпочалася у 2022 році, істотно змінила економічні умови та потребувала коригування податкової й бюджетної політики. Через бойові дії, окупацію територій і зупинку підприємницької діяльності багато громад втратили основні джерела надходжень. Частина платників податків не мала можливості виконувати свої зобов'язання, тому держава змушена була ухвалювати рішення щодо податкових пільг і тимчасових змін у системі оподаткування.

У період дії воєнного стану в Україні держава запровадила низку податкових змін, спрямованих на підтримку підприємницької діяльності та збереження економічної стабільності. Зокрема, відповідно до Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» № 2120-IX від 15 березня 2022 р., для суб'єктів господарювання, річний дохід яких не перевищував 10 млрд грн, було запроваджено спрощений режим оподаткування зі ставкою 2% від обороту. Ця норма діяла з квітня 2022 р. до липня 2023 р. і дала змогу знизити податкове навантаження на бізнес в умовах кризи [14].

Крім того, пункт 9.1 підрозділу 8 розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України передбачив право фізичних осіб – підприємців першої та другої груп тимчасово не сплачувати єдиний податок за власним рішенням. Пізніше, відповідно до Закону України № 3219-IX від 30 червня 2023 р. «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану»,

частину цих пільг було поступово скасовано або змінено у зв'язку зі стабілізацією бюджетної системи [14]. Унаслідок таких нововведень вдалося пом'якшити наслідки війни для бізнесу, проте обсяги податкових надходжень до місцевих бюджетів помітно скоротилися.

Незважаючи на позитивні зрушення, місцеві бюджети залишаються залежними від рішень центральної влади. Саме на державному рівні визначаються види обов'язкових платежів, їхні базові ставки та порядок адміністрування.

1.3. Характеристика основних податкових надходжень до місцевих бюджетів.

Найбільшу частку у складі податкових надходжень традиційно формує ПДФО, який є основним джерелом наповнення місцевих бюджетів. Важливість цього податку зумовлена тим, що його надходження безпосередньо залежать від рівня зайнятості населення, економічної активності та розміру оплати праці в межах громади. Станом на 2025 рік базова ставка податку на доходи фізичних осіб становить 18% від суми отриманого доходу, додатково утримується 5% військового збору.

Податок на прибуток підприємств належить до загальнодержавних податків і повністю надходить до державного бюджету. Водночас податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної форми власності зараховується до місцевих бюджетів, оскільки сплачується суб'єктами господарювання, що перебувають у власності територіальних громад і здійснюють діяльність на їхній території.

Базова ставка податку на прибуток підприємств становить 18% від об'єкта оподаткування (відповідно до п. 136.1 ст. 136 Податкового кодексу України). Для окремих категорій платників, зокрема неприбуткових організацій або

підприємств, які здійснюють спеціальні види діяльності, можуть застосовуватися пільгові умови оподаткування, визначені законодавством [10].

Частка екологічного податку також спрямовується до місцевих бюджетів. Цей податок належить до загальнодержавних обов'язкових платежів і справляється за забруднення довкілля внаслідок викидів, скидів або розміщення відходів. Розмір ставок визначається залежно від виду та обсягу забруднювальних речовин, їхнього впливу на навколишнє середовище, а також від класу небезпечності відходів. Ставки встановлюються в абсолютному значенні за одиницю забруднення – наприклад, за тону викидів або розміщених відходів, що забезпечує пропорційність податкового навантаження фактичному рівню впливу на екосистему.

Державне мито є одним із загальнодержавних платежів, що справляється за вчинення органами державної влади, судами та органами місцевого самоврядування юридично значущих дій або за видачу відповідних документів.

Податок зараховується до місцевих бюджетів і обсяг надходжень залежить від кількості адміністративних та юридичних процедур, що здійснюються на території громади, а також від ставок, установлених для відповідних дій.

Місцеві податки і збори формують основу власних доходів територіальних громад та створюють фінансові умови для реалізації їхніх повноважень. Основні елементи таких податків і зборів наведено у Додатку А.

Єдиний податок є одним із головних місцевих податків, що забезпечує суттєві надходження до місцевих бюджетів. Його спрощений механізм створений для підтримки малого та середнього бізнесу, зменшення адміністративних процедур і стимулювання підприємницької діяльності. Платниками єдиного податку є фізичні та юридичні особи, які ведуть господарську діяльність відповідно до встановлених законодавством критеріїв щодо доходу, кількості працівників і виду діяльності.

Станом на 2025 рік для платників єдиного податку передбачено такі граничні ставки (табл. 1.2): для платників першої групи – до 10% від прожиткового мінімуму для працездатних осіб на 1 січня 2025 року; для другої

групи – до 20% від мінімальної заробітної плати на 1 січня 2025 року; для третьої групи – 3% від доходу у разі сплати ПДВ або 5% від доходу без сплати ПДВ; для четвертої групи ставка встановлюється з розрахунку на 1 гектар сільськогосподарських угідь і залежить від їх виду та нормативної грошової оцінки [15].

Таблиця 1.2

Класифікація платників єдиного податку (станом на 2025 р.)

Показник	1 група	2 група	3 група	4 група
Суб'єкт господарювання	для фіз. осіб	для фіз. осіб	для фіз. осіб і юр. осіб	сільськогосподарські товаровиробники
Ставка ЄП	до 10% від прожиткового мінімуму (302,80 грн/міс.). Військовий збір – 10% МЗП (800 грн) ЄСВ: 1760 грн	до 20% від МЗП (1600 грн/міс.). Військовий збір – 10% МЗП (800 грн) ЄСВ: 1760 грн	3% від доходу + ПДВ; або 5% включно з ПДВ. Військовий збір - 1% доходу	% від НГО гектара с/г угідь. Військовий збір – 10% МЗП (800 грн)
Обсяг доходу	167 МЗП: 1 336 000 грн	834 МЗП: 2025 рік – 6 672 000 грн	1167 МЗП: 2025 рік – 9 336 тис. грн	75% та більше складає доля с/г товаровиробництва
Наймані працівники	–	до 10	необмежено	необмежено
Податковий період	1 рік	1 рік	1 квартал	1 квартал
Види діяльності	роздрібна торгівля, побутові послуги населенню	послуги, виробництво, торгівля, ресторанна діяльність	будь-яка, не заборонена для спрощеної системи	с/г виробництво

Джерело: складено автором на основі [10]

Платниками податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки є фізичні і юридичні особи, які володіють житловою або нежитловою нерухомістю. Об'єктом оподаткування є загальна площа таких об'єктів, визначена за даними державного реєстру [10].

Станом на 2025 рік гранична ставка податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, становить до 1,5% розміру мінімальної заробітної плати

за 1 кв. метр площі об'єкта. При цьому місцеві ради можуть установлювати пільги для певних категорій платників, наприклад, для власників житла, площа якого не перевищує 60 м² для квартири або 120 м² для будинку. У разі перевищення цих меж податок розраховується лише на різницю [16].

Транспортний податок запроваджено з метою формування справедливої системи оподаткування власників елітних автомобілів. Платниками є фізичні та юридичні особи, які мають зареєстровані в Україні легкові автомобілі, що відповідають установленим критеріям. Об'єктом оподаткування є легкові автомобілі віком до п'яти років, середня ринкова вартість яких перевищує 375 МЗП [16].

Станом на 2025 рік ставка транспортного податку становить 25 000 гривень на рік за кожен легковий автомобіль, який підпадає під оподаткування. Перелік таких транспортних засобів щороку визначає Міністерство економіки України та оприлюднює на своєму офіційному вебсайті. Податок сплачується власниками щороку до 20 лютого, а для фізичних осіб – протягом 60 днів із моменту отримання податкового повідомлення-рішення [10].

Плата за землю також входить до складу податку на майно та є важливим джерелом фінансування місцевих громад. Платниками є власники земельних ділянок, постійні землекористувачі та орендарі. Базою оподаткування є нормативна грошова оцінка землі або її площа, якщо така оцінка не проведена. Розмір ставки залежить від категорії земель, місця розташування та цільового призначення ділянки. У 2025 році ставка земельного податку не перевищує 3% від нормативної грошової оцінки, а для сільськогосподарських угідь – до 1%. Для земель державної чи комунальної власності, які надані в оренду, орендна плата встановлюється в розмірі до 12% від нормативної грошової оцінки [10].

Щодо збору за місця для паркування транспортних засобів, то платниками виступають юридичні особи та фізичні особи-підприємці, які організовують або надають послуги з паркування. Об'єктом оподаткування є земельні ділянки, відведені для паркування транспортних засобів, а базою – площа таких ділянок.

Розмір ставки збору встановлюється рішенням місцевої ради залежно від місця розташування парковки, її типу та рівня облаштування. Станом на 2025 рік граничний розмір збору не перевищує 0,075% мінімальної заробітної плати за кожен квадратний метр площі паркувального майданчика на день. Сума збору сплачується до місцевого бюджету щомісяця, а податкові декларації подаються до 20 числа місяця, що настає за звітним періодом [16].

Туристичний збір належить до місцевих зборів, що мають на меті підтримку розвитку туристичної інфраструктури та стимулювання економічної активності громад. Платниками збору є громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які тимчасово проживають на території громади. Об'єктом оподаткування виступає факт тимчасового розміщення особи у місцях проживання або перебування, зокрема в готелях, пансіонатах, будинках відпочинку чи орендованих приміщеннях. Станом на 2025 рік ставка туристичного збору встановлюється у розмірі від 0,5 до 1% бази справляння збору, якою є загальна вартість усього періоду проживання особи без урахування податку на додану вартість [10].

Отже, підсумовуючи розглянуте, можемо зазначити, що податкові надходження до місцевих бюджетів формуються за рахунок загальнодержавних та місцевих податків і зборів. Кожен із цих видів має своє призначення та впливає на фінансову самостійність територіальних громад.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ КЛЮЧОВИХ ТЕНДЕНЦІЙ ТА ПОКАЗНИКІВ ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ ДО МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ

2.1. Оцінка податкових надходжень в доходах місцевих бюджетів України в 2022-2024 рр.

У умовах повномасштабної війни, що триває на території України, фінансова стабільність територіальних громад опинилася під додатковим тиском. Військові дії не лише ускладнили функціонування місцевого самоврядування, а й істотно вплинули на економічні позиції регіонів та їхню здатність до розвитку. Перед органами місцевого самоврядування постали нові виклики, які потребують оперативного реагування та ефективного управління наявними ресурсами.

У період воєнного протистояння особливої важливості набули такі завдання, як збереження фінансової автономії громад, забезпечення безперервного надання базових публічних послуг, підтримка функціонування критичної інфраструктури та реалізація соціально-економічних ініціатив. Місцева влада змушена приймати рішення в умовах високої невизначеності та обмежених ресурсів, при цьому формуючи нові підходи до управління бюджетними потоками й адаптації до нестабільного середовища.

У цьому контексті доцільним є детальне дослідження податкових надходжень до місцевих бюджетів у динаміці останніх років. Такий аналіз дає змогу виявити основні тенденції змін у структурі доходів громад, оцінити результативність чинних фінансових підходів та визначити напрями їх подальшого вдосконалення з урахуванням сучасних викликів.

На основі даних у таблиці 2.1 можна простежити, що доходи місцевих бюджетів зросли з 555,10 млрд грн у 2022 році до 652,69 млрд грн у 2023 році, та

становили 679,53 млрд грн у 2024 році, що пов'язано зі збільшенням державних трансфертів і міжнародної фінансової допомоги.

Таблиця 2.1

Структура доходів місцевих бюджетів у 2022-2024 рр., млрд грн

Показники	Роки		
	2022	2023	2024
Загальні доходи місцевих бюджетів	555,10	652,69	679,53
Податкові надходження	393,46	434,54	441,10
Частка податкових надходжень у загальних доходах, %	70,9	66,58	64,9
Неподаткові надходження	22,04	36,51	43,6
Частка неподаткових надходжень у загальних доходах, %	3,97	5,60	6,42
Трансферти	136,98	177,58	189,36
Частка трансфертів у загальних доходах, %	24,67	27,21	27,86

Джерело: складено на основі [3]

Основну частку в структурі доходів займають податкові надходження, які зросли з 393,46 млрд грн у 2022 році, з часткою у загальних доходах 70,9% до 434,54 млрд грн у 2023 році, з часткою у загальних доходах 66,58%. У 2024 році податкові надходження становили 441,10 млрд грн, з часткою у загальних доходах 64,9%. Зниження частки податкових надходжень пов'язане зі збільшенням обсягу загальних доходів місцевих бюджетів. Отримані результати доцільно представити у графічній формі (рис. 2.1).

Обсяг трансфертів збільшився з 136,98 млрд грн у 2022 році до 177,58 млрд грн у 2023 році, та становив 189,36 млрд грн у 2024 році, а частка у загальних доходах коливалася в межах 24,67-27,86 %. Їх присутність у загальному обсязі надходжень свідчить про певну залежність місцевих фінансів від зовнішніх джерел. З одного боку, такі надходження забезпечують стабільність функціонування громад, дозволяють своєчасно фінансувати соціальні програми та компенсувати нестачу власних доходів у періоди економічних труднощів.

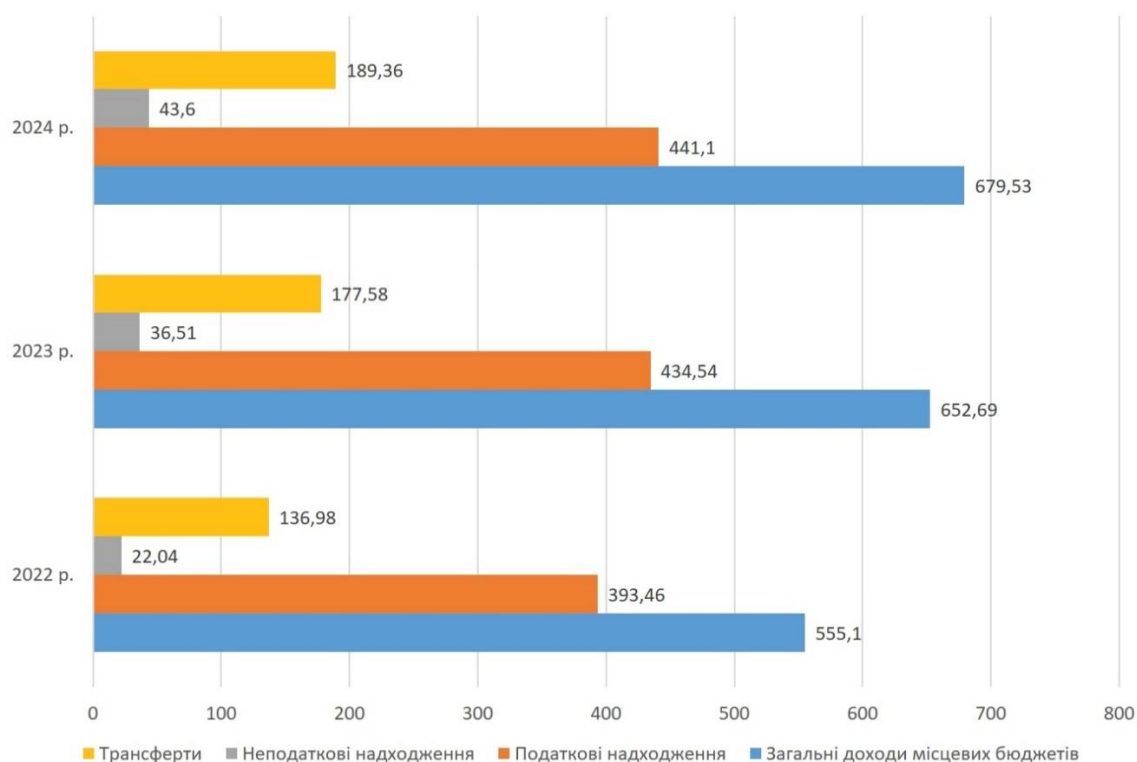


Рис. 2.1. Структура доходів місцевих бюджетів України за 2022-2024 рр., млрд грн.

Джерело: складено на основі [3]

З іншого боку, висока частка державних і міжнародних трансфертів зменшує рівень фінансової автономії місцевих бюджетів, оскільки ці ресурси мають цільове призначення і залежать від рішень центральних органів влади та донорських організацій.

Найменшу частку займають неподаткові надходження, які демонструють стійку позитивну тенденцію: їх обсяг зріс із 22,04 млрд грн у 2022 році до 36,51 млрд грн у 2023 році, а станом на 2024 рік їх обсяг становив 43,6 млрд грн. Питома вага цієї категорії в загальних доходах також поступово підвищувалася з 3,97% у 2022 році до 6,42% у 2024 році.

З метою детальнішого аналізу цих показників розглянемо склад та структуру податкових надходжень до місцевих бюджетів України за 2022–2024 роки (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

**Склад та структура податкових надходжень місцевих бюджетів
України за 2022-2024 рр.**

Показники	Роки					
	2022		2023		2024	
	Надходження, млрд грн	Питома вага, %	Надходження, млрд грн	Питома вага, %	Надходження, млрд грн	Питома вага, %
Податок на доходи фізичних осіб	272,24	63,29	289,40	66,6	257,53	58,4
Податок на прибуток підприємств	13,51	3,43	15,45	3,6	27,91	6,3
Рентна плата за використання інших природних ресурсів	8,74	2,02	5,98	1,3	6,52	1,5
Внутрішні податки на товари та послуги	13,08	4,58	22,39	5,1	27,84	6,3
Місцеві податки та збори	84,30	21,43	100,00	23,0	119,81	27,2
Інші податки та збори	1,58	0,4	1,30	0,3	1,47	0,3
Всього податкових надходжень	393,46	100	434,55	100	441,09	100

Джерело: складено на основі [3]

Найвагомішим джерелом доходів місцевих бюджетів залишається ПДФО. Його частка у загальній структурі податкових надходжень протягом аналізованого періоду знизилася з 63,29% у 2022 році до 58,4% у 2024 році.

У грошовому виразі надходження зменшились з 272,24 млрд грн у 2022 році до 257,53 млрд грн у 2024 році, що пояснюється впливом воєнних чинників: скороченням зайнятості населення, переміщенням бізнесу та змінами у законодавстві щодо перерозподілу ПДФО. Зокрема, з жовтня 2023 року податок із доходів військовослужбовців було централізовано до державного бюджету, що суттєво позначилося на доходах місцевих громад. Водночас позитивним фактором виступає поступове зростання заробітних плат та часткове відновлення економічної активності [17].

З 1 грудня 2024 року в Україні підвищили ставку військового збору із заробітної плати – тепер вона становить 5% замість 1,5%. Рішення про

підвищення ставки пов'язане з потребою збільшити надходження до бюджету для фінансування армії та підтримки обороноздатності держави

Податок на прибуток підприємств залишається незначним джерелом надходжень місцевих бюджетів, проте його частка демонструє стабільну тенденцію до зростання. У 2022 році вона становила 3,43%, а у 2024 році – 6,3%. Це свідчить про відновлення прибутковості підприємств, передусім у комунальному та банківському секторах. Зростання показника також пов'язане зі зростанням ставки податку на прибуток для банків на рівні 50%.

Надходження від рентної плати за використання природних ресурсів мають тенденцію до зменшення. У 2022 році вони становили 8,74 млрд грн (2%), тоді як у 2024 році – лише 6,52 млрд грн (1,5%). Зниження показника зумовлене як скороченням обсягів видобутку корисних копалин, так і втратою частини ресурсної бази через бойові дії. У результаті питома вага рентних платежів у доходах місцевих бюджетів істотно скоротилася, що свідчить про зниження ролі цього джерела у формуванні фінансових ресурсів громад.

Обсяг внутрішніх податків на товари та послуги (передусім акцизів) демонструє помірне зростання. У 2022 році вони забезпечували 4,58% усіх податкових надходжень, а у 2024 році – 6,3%. У 2022 році в Україні відбулися значні зміни в адмініструванні акцизного податку з тютюнових виробів, які позначилися на формуванні доходів місцевих бюджетів. До того часу 5% акцизного податку з роздрібного продажу тютюнової продукції сплачували суб'єкти роздрібної торгівлі, зокрема магазини та кіоски. Надходження від цього податку зараховувалися безпосередньо до місцевих бюджетів тих громад, на території яких здійснювалася реалізація товарів. Така система забезпечувала прямий зв'язок між торговельною активністю в регіоні та податковими надходженнями до місцевих бюджетів.

Однак із 1 травня 2022 року було запроваджено новий механізм адміністрування акцизного податку. Відповідно до положень Закону України від 30 листопада 2021 року № 1914-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо забезпечення

збалансованості бюджетних надходжень», обов'язок сплати 5% акцизного податку з реалізації тютюнових виробів передано від роздрібних торговців до виробників та імпортерів [14].

Місцеві податки і збори займають друге місце за значенням після ПДФО. Їхня частка у структурі доходів у 2022 році становила 21,43%, а у 2024 році зросла до 27,2%. У грошовому виразі надходження збільшилися з 84,30 млрд грн до 119,81 млрд грн, що зумовлено відновленням діяльності малого бізнесу, індексацією нормативної грошової оцінки землі та поступовим поверненням підприємців до сплати податкових зобов'язань після періоду пільг.

Інші податки та збори, в тому числі екологічний податок та збір за забруднення навколишнього природного середовища мають найменшу частку у загальній структурі – близько 0,3% у 2024 році. Їхні обсяги залишаються незначними, що зумовлено скороченням промислової діяльності та тимчасовими звільненнями від сплати екологічного податку для підприємств, які працюють у районах бойових дій.

Розглянемо рівень фактичного виконання податкових надходжень за основними видами податків у 2022–2024 роках у порівнянні з плановими показниками, що дозволяє оцінити ефективність податкового адміністрування та ступінь наповнення місцевих бюджетів протягом досліджуваного періоду (рис. 2.2).

У 2022 році найкращі результати спостерігалися за податком на доходи фізичних осіб (105,1%) і рентною платою (108,6%). Водночас недовиконання планів відзначалося за податком на прибуток підприємств (99,5 %), акцизним податком (82,8 %) та екологічним податком (91,0 %).

У 2023–2024 роках ситуація поступово стабілізувалася, а більшість податків перевищили заплановані показники. Найвищі темпи зростання продемонстрували податок на прибуток підприємств (120,6%), акцизний (107,5%) та екологічний (117,2%) податки, що пов'язано з скороченням обсягів податкових пільг. Єдиним податком, який залишався нижчим за планові обсяги, була рентна плата (94,6%).

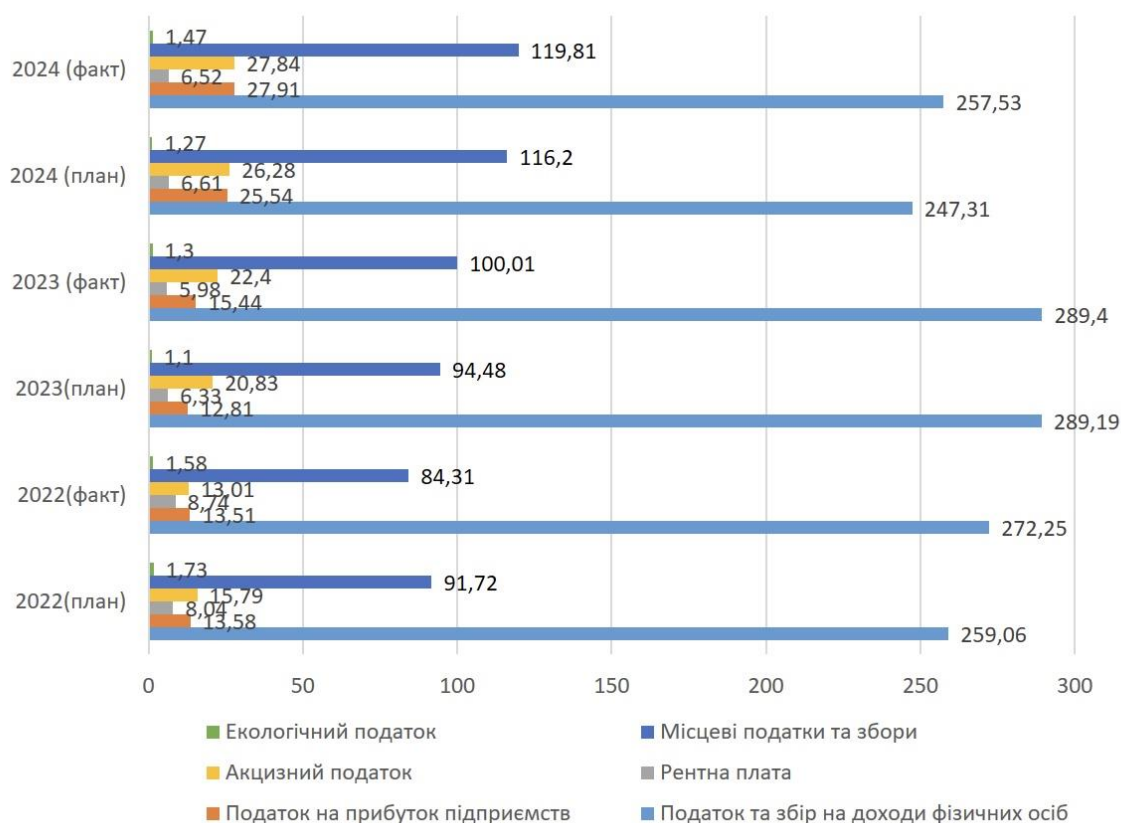


Рис. 2.2. Планові та фактичні показники податкових надходжень до місцевих бюджетів за видами податків у 2022-2024 рр., млрд грн

Джерело: складено на основі [3]

Вагомий внесок у зміцнення фінансової спроможності місцевих бюджетів забезпечила міжнародна допомога. Значну роль у цьому відіграли Європейський Союз, уряди іноземних держав та міжнародні організації, фінансова підтримка яких сприяла стабілізації доходної частини місцевих бюджетів. Саме зовнішні надходження залишаються одним із ключових чинників забезпечення стійкості та розвитку територіальних громад, особливо в умовах воєнного стану [18, с. 5].

Обсяг ПДФО у 2023 році збільшився до 289,40 млрд грн порівняно з 272,25 млрд грн у 2022 році (таблиця 2.3). Водночас у 2024 році спостерігається зниження надходжень до 257,53 млрд грн, що пов'язано зі змінами у перерозподілі податку між бюджетами.

Зокрема частка ПДФО в доходах бюджетів громад становила 37,89 млрд грн у 2024 році порівняно з 44,34 млрд грн у 2023 році, у зв'язку з перерозподілом військового ПДФО [19].

Таблиця 2.3

Надходження податку на доходи фізичних осіб до бюджетів територіальних громад України за 2022–2024 рр., млрд грн

Показники	Роки		
	2022	2023	2024
Доходи місцевих бюджетів	555,10	652,60	679,53
Податкові надходження,	393,46	434,54	441,09
Податок на доходи фізичних осіб	272,25	289,40	257,53
Зокрема з доходів у вигляді заробітної плати	171,42	185,66	221,75
Зокрема з доходів, одержаних військовослужбовцями,	83,63	78,45	-
Частка ПДФО в доходах бюджетів громад, %	49,04	44,34	37,89

Джерело: складено автором на основі [3]

На основі даних, відображених на рисунку 2.3., ми можемо простежити суттєву зміну динаміки надходжень податку на прибуток підприємств до місцевих бюджетів України у 2022–2024 роках. Упродовж досліджуваного періоду спостерігається загальне зростання показників. Якщо у 2022 році обсяг надходжень від підприємств становив 13,51 млрд грн, то у 2023 році він зріс до 15,45 млрд грн, а у 2024 році становив понад 27,9 млрд грн, що майже у 1,7 рази більше. Натомість податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності знизився з 1,31 млрд грн у 2022 році до 0,77 млрд грн у 2024 році.

Варто зазначити, що суттєве зростання податкових надходжень у 2024 році частково зумовлене набуттям чинності Законом України № 3474-ІХ, яким для банківських та фінансових установ було тимчасово встановлено підвищену ставку податку на прибуток у розмірі 50% [14].

Такий крок став реакцією уряду на зростання прибутковості банківського сектору, пов'язане з активними операціями з облігаціями внутрішньої державної позики, і мав на меті посилити фіскальну стабільність держави в умовах воєнного стану.

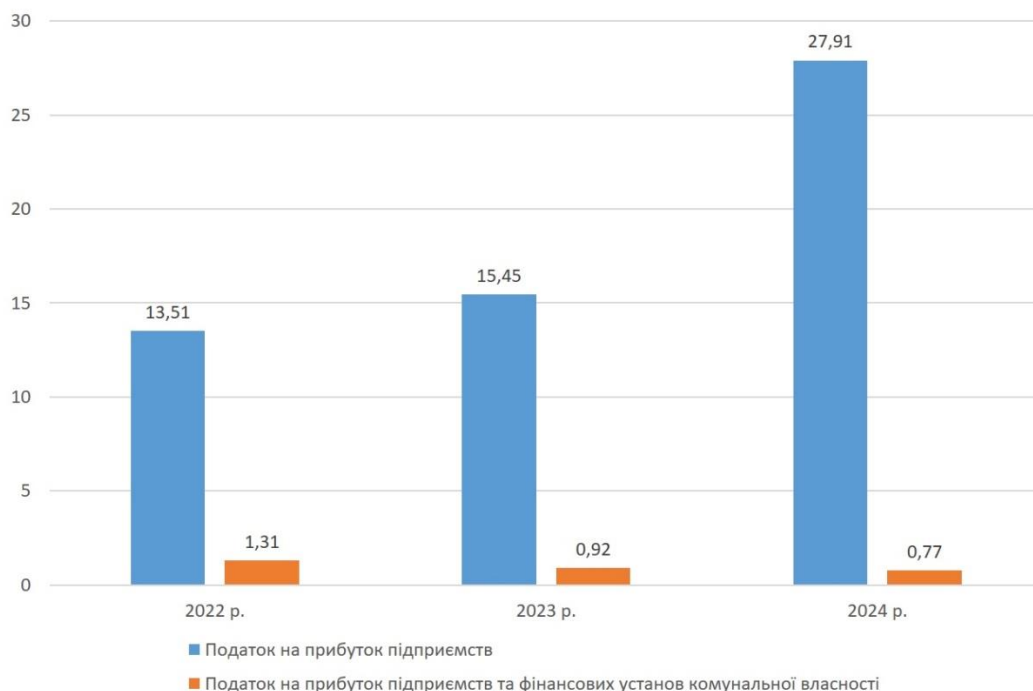


Рис. 2.3. Динаміка надходжень податку на прибуток підприємств до місцевих бюджетів України у 2022-2024 рр., млрд грн

Джерело: складено автором на основі [3]

У розрізі видів акцизного податку (рис. 2.4.) найбільшу частку стабільно займав акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібної торгівлі підакцизних товарів, який збільшився з 10,22 млрд грн у 2022 році до 14,03 млрд грн у 2023 році, а у 2024 році становив 15,87 млрд грн, тобто зріс майже вдвічі. Це зумовлено підвищенням ставки акцизу на усі види пального та збільшення цін на підакцизні товари.

Акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів також демонстрував позитивну тенденцію: із 2,43 млрд грн у 2022 році до 6,63 млрд грн у 2023 році, а у 2024 році становив 10,29 млрд грн, що пояснюється розширенням імпорту після стабілізації зовнішньоекономічних зв'язків.

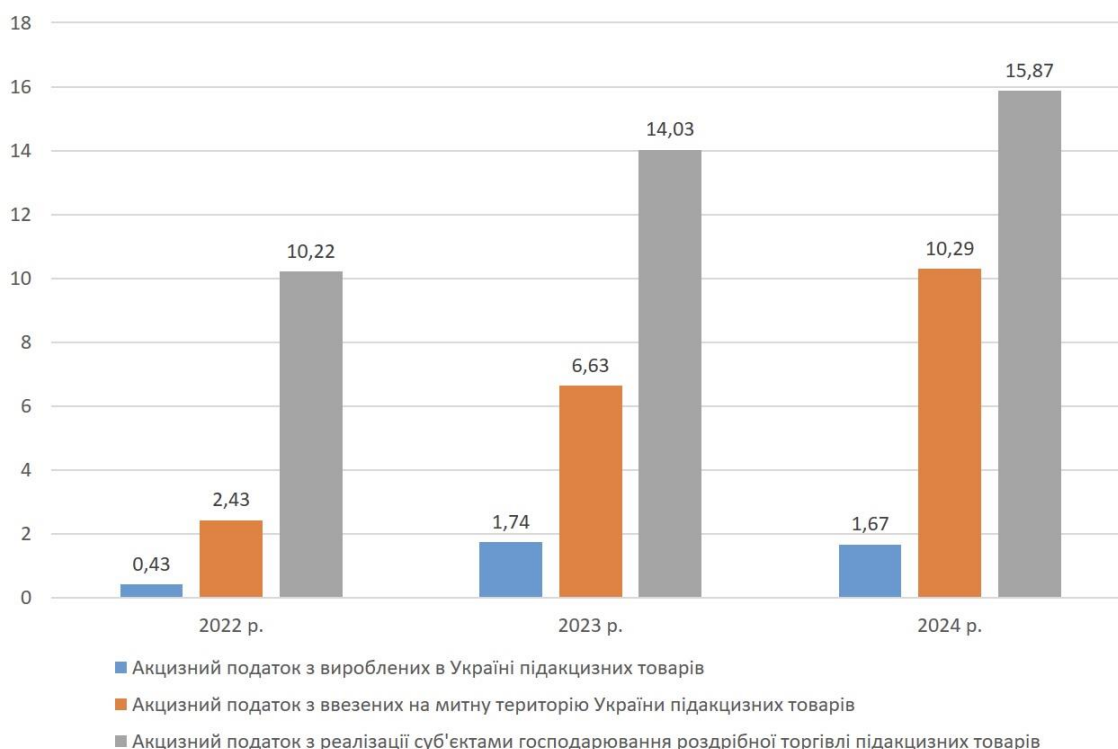


Рис. 2.4. Структура надходжень акцизного податку до місцевих бюджетів України у 2022-2024 рр., млрд грн

Джерело: складено автором на основі [3]

Натомість акциз із вироблених в Україні підакцизних товарів виріс з 0,43 млрд грн у 2022 році до 1,67 млрд грн у 2024 році, що свідчить про збільшення обсягів внутрішнього виробництва.

На основі даних, поданих на рисунку 2.5., можемо побачити динаміку надходження рентної плати до місцевих бюджетів України. Варто відзначити, що надходження рентної плати до місцевих бюджетів у 2022–2024 роках мали нестійку динаміку. Найвищі показники надходжень зафіксовано у 2022 році, коли рентна плата за користування надрами перевищила 7,2 млрд грн.

Проте у 2023 році спостерігалось скорочення рентних надходжень до 5,98 млрд грн, що пояснюється впливом повномасштабної війни, бойових дій у промислових регіонах і зниженням обсягів видобутку. У 2024 році відбулося незначне відновлення надходжень, головним чином за рахунок ренти за користування надрами, що становила близько 4,91 млрд грн. Питома вага цього

виду рентних платежів залишається домінуючою у структурі, адже саме він забезпечує близько двох третин усіх рентних надходжень.

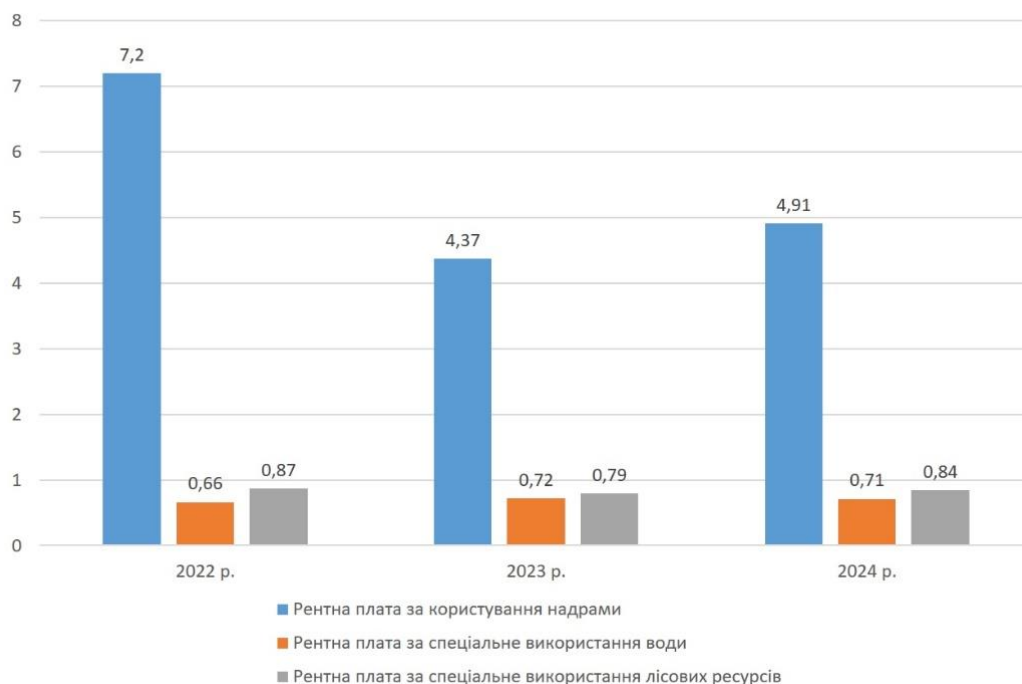


Рис. 2.5. Надходження рентної плати до місцевих бюджетів України у 2022–2024 рр., млрд грн

Джерело: складено автором на основі [3]

Проведена оцінка податкових надходжень у структурі доходів місцевих бюджетів України за 2022–2024 рр. засвідчила їх провідну роль у формуванні фінансової бази місцевого самоврядування. Незважаючи на складні соціально-економічні умови воєнного періоду, обсяги податкових надходжень демонструють поступове зростання, що свідчить про стабільність податкової системи та ефективність механізмів міжбюджетного розподілу. Водночас спостерігаються певні коливання питомої ваги податків у загальних доходах, зумовлені змінами податкової політики та впливом зовнішніх чинників на економічну активність.

2.2. Аналіз динаміки та структури місцевих податків і зборів в місцевих бюджетах України

Для більш повного розуміння ролі місцевих податків і зборів у формуванні дохідної бази територіальних громад доцільно розглянути їх обсяги та зміни у структурі місцевих бюджетів України за 2022–2024 роки, що відображено у таблиці 2.4. Загальні доходи збільшились з 555,10 млрд грн у 2022 році до 652,60 млрд грн у 2023 році, та становили 679,53 млрд грн у 2024 році. Темп зростання становив 104,1% у 2024 році порівняно з 2023 роком. Податкові надходження також мають позитивну динаміку, зростаючи з 393,46 млрд грн у 2022 році до 441,09 млрд грн у 2024 році, з темпом зростання 101,5%.

Таблиця 2.4

Місцеві податки і збори у структурі місцевих бюджетів України у 2022–2024 рр., млрд грн

Показники	Роки			
	2022	2023	2024	Темп зростання 2024 р./2023 р., %
Загальні доходи місцевих бюджетів	555,10	652,60	679,53	104,1%
Податкові надходження	393,46	434,54	441,09	101,5%
Місцеві податки і збори, зокрема:	84,31	100,01	119,81	119,8%
Податок на майно, в т.ч.:	36,79	43,83	50,23	114,6%
Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки	7,12	9,14	10,68	116,8%
Плата за землю, в т.ч.:	29,57	34,53	39,33	113,9%
земельний податок	11,13	12,09	13,06	108,02%
орендна плата за землю	18,44	22,44	26,27	117,06%
Транспортний податок	0,10	0,16	0,22	137,5%
Збір за місця для паркування ТЗ	0,10	0,15	0,17	113,3%
Туристичний збір	0,19	0,22	0,27	122,7%
Єдиний податок в т.ч.:	47,23	55,80	69,12	123,9%
Єдиний податок з фізичних осіб	32,89	38,00	55,14	145,1%
Єдиний податок з юридичних осіб	9,84	11,94	8,16	68,3%
Єдиний податок з сільськогосподарських виробників	4,49	5,86	5,81	99%

Джерело: складено автором на основі [3]

Місцеві податки і збори як один із ключових елементів податкових надходжень за аналізований період зросли з 84,31 млрд грн у 2022 році до 100,01 млрд грн у 2023 році, та становили 119,81 млрд грн у 2024 році.

Єдиний податок, який традиційно становить значну частку місцевих податків, зріс з 47,23 млрд грн у 2022 році до 55,80 млрд грн у 2023 році та становив 69,12 млрд грн у 2024 році, з темпом зростання 123,9% порівняно з 2023 роком.

У 2022 році держава запровадила податкові послаблення для малого бізнесу, щоб зменшити фінансовий тиск на підприємців. Зокрема, фізичні особи-підприємці першої групи отримали право тимчасово не сплачувати єдиний податок. Як наслідок, місцеві бюджети у 2022 році недоотримали значну частину податкових надходжень [20, с. 4].

У 2023 році ситуація змінилася. Після скасування податкових пільг і відновлення нормального режиму сплати податків відбулося зростання надходжень єдиного податку від усіх категорій платників. У 2024 році найбільший темп зростання зафіксовано по єдиному податку з фізичних осіб – 145,1%, тоді як надходження від юридичних осіб скоротилися на 68,3%. Водночас темп зростання єдиного податку із сільськогосподарських товаровиробників становив 99% у 2024 році порівняно з 2023 роком.

Вагому частину в структурі місцевих податків і зборів також займає податок а майно, обсяг якого зріс із 36,79 млрд грн у 2022 році до 43,83 млрд грн у 2023 році. Обсяг у 2024 році становив 50,23 млрд грн, з темпом зростання у 2024 році 114,6%, порівняно з 2023 роком.

Попри позитивну динаміку зростання податку на майно у 2022–2024 роках, варто відзначити наявність низки системних проблем, що стримують подальше підвищення ефективності його справляння. Однією з головних перепон залишається недосконалість процесу адміністрування цього податку, пов'язана насамперед із неповнотою державних реєстрів.

Суть полягає в тому, що державні реєстри, які повинні містити дані про нерухомість і її власників, заповнені не повністю. Через це місцеві органи влади

не можуть повністю ідентифікувати всіх платників податку, тому частина податку просто не надходить до бюджету. До того ж, місцеві ради не мають достатніх законодавчих повноважень, щоб змусити власників нерухомості внести свої об'єкти до реєстрів чи покарати тих, хто цього не робить [21].

Також однією з ключових причин помітного зростання надходжень податку на майно у 2023 році порівняно з 2022 роком стали зміни до податкового законодавства, ухвалені у зв'язку з воєнним станом. Відповідно до цих змін, сплата податку на майно та плати за землю була тимчасово призупинена з березня 2022 року на територіях, де тривали або тривають бойові дії, а також на тимчасово окупованих територіях.

Упродовж 2022–2024 років динаміка транспортного податку в Україні характеризується низькими обсягами надходжень і незначними коливаннями (рис.2.6).

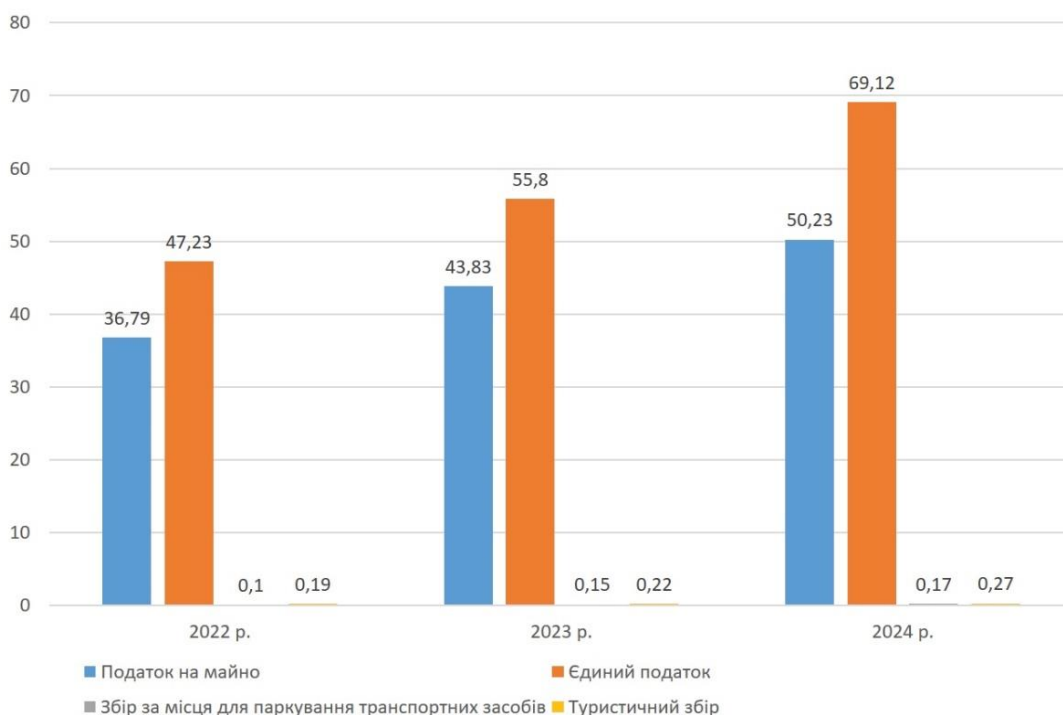


Рис. 2.6. Динаміка основних місцевих податків та зборів за 2022-2024 рр., млрд грн

Джерело: складено автором на основі [3]

У 2022 році цей податок становив 0,10 млрд грн та забезпечив мінімальні надходження до місцевих бюджетів, що зумовлено загальним скороченням економічної активності, призупиненням діяльності ринку автомобілів та падінням купівельної спроможності населення. Вже у 2024 році надходження становили 0,22 млрд грн, а темп зростання становив 137,5% порівняно з 2023 роком.

Однак транспортний податок не виконує суттєвої фіскальної функції у структурі доходів місцевих бюджетів. Однією з проблем є недосконалість законодавчої бази. Об'єктом оподаткування є лише нові автомобілі високого класу, перелік яких щорічно визначається урядом. Завищені критерії відбору транспортних засобів суттєво обмежують кількість платників, що зменшує обсяг надходжень. Крім того, розмір податку залишається фіксованим протягом багатьох років, попри інфляційні процеси та зміни на ринку автомобілів, що робить його економічно неактуальним.

Аналіз динаміки туристичного збору за 2022–2024 роки показує поступове зростання надходжень до місцевих бюджетів навіть в умовах воєнного стану. У 2022 році, коли більшість регіонів країни зазнала значного спаду туристичної активності, обсяг надходжень становив 0,19 млрд грн. У 2023 році цей показник зріс до 0,22 млрд грн, а у 2024 році – до 0,27 млрд грн з темпом зростання 122,7%.

Зростання надходжень у цей період відбулося попри складні економічні умови та зниження ділової активності у сфері туризму. Позитивна динаміка зумовлена переорієнтацією на внутрішній туризм, розвитком місцевих туристичних маршрутів і підвищенням ролі невеликих бізнесів, які надають послуги розміщення та відпочинку в безпечних регіонах країни. Вагомим чинником також стало вдосконалення механізмів адміністрування збору, зокрема впровадження електронних сервісів оплати та підвищення прозорості розрахунків через цифрові платформи.

Отже, узагальнюючи результати проведеного аналізу, можна зазначити, що місцеві податки і збори посідають важливе місце у формуванні доходів місцевих бюджетів, забезпечуючи фінансову основу діяльності територіальних

громад. У 2022–2024 роках їх обсяги зростали, що свідчить про поступове відновлення економічної активності навіть в умовах воєнного стану. Водночас зберігаються проблеми, пов’язані з нерівномірністю податкової спроможності громад і недосконалістю адміністрування окремих платежів.

2.3. Особливості місцевих податків та зборів як джерела формування бюджету Луцької територіальної громади

Нормативна база місцевого оподаткування в Україні поступово сформувалася та визначила основні види місцевих податків і зборів. Це дозволяє оцінити, як вони впливають на наповнення бюджетів окремих територіальних громад у сучасних умовах. Дослідження динаміки податкових надходжень Луцької міської територіальної громади за 2022–2024 роки (табл. 2.5) дає змогу виявити позитивну тенденцію до зростання бюджетних доходів. Загальний обсяг доходів бюджету громади зріс із 3 121,81 млн грн у 2022 році до 4 185,39 млн грн у 2024 році, що свідчить про приріст на 16,6%. Така динаміка відображає процес адаптації економіки громади до умов воєнного періоду та поступове відновлення повноцінного оподаткування після скасування окремих податкових пільг.

Податкові надходження зросли на 10,4%, досягнувши у 2024 році 3 033,3 млн грн. Основну частину цих надходжень формують місцеві податки і збори, обсяг яких у досліджуваній період збільшився з 530,86 млн грн до 808,46 млн грн. Їх питома вага у складі податкових надходжень зросла з 22,33% до 26,65%, що свідчить про зростання ролі власних доходів громади у забезпеченні фінансової стійкості бюджету. Серед місцевих податків ключове місце займає податок на майно, який зріс на 17,2 % і у 2024 році становив 269,56 млн грн. Його питома вага у структурі місцевих доходів коливається у межах 6–7 %, що пояснюється стабільністю бази оподаткування та своєчасністю сплати.

Зростання надходжень від податку на нерухоме майно зумовлене підвищенням мінімальної заробітної плати, що визначає граничну ставку цього

податку, та індексацією нормативної грошової оцінки земель. Такі зміни розширили податкову базу для оподаткування нерухомості й плати за землю, що сприяло збільшенню доходів місцевого бюджету та зміцнило роль податку на майно у фінансовій системі громади [22].

Варто зазначити, що податок на майно, відмінне від земельної ділянки, залишається одним із найбільш дискусійних елементів місцевого оподаткування.

Таблиця 2.5

Динаміка та структура місцевих податків та зборів у доходах бюджету Луцької міської територіальної громади у 2022-2024 рр., млн грн

Показники	Роки			Приріст 2024 до 2023 р., (+/-)	Темп приросту 2024 до 2023 р., %
	2022	2023	2024		
Доходи бюджету ЛМТГ	3 121,81	3 588, 38	4 185,39	+597,01	16,6%
Податкові надходження	2 377,20	2 747,91	3 033,30	+285,39	10,4%
Місцеві податки та збори	530,86	649,95	808,46	+158,51	24,4%
Питома вага місцевих податків та зборів в податкових надходженнях ЛМТГ, %	22,33	23,65	26,65	+3	
Податок на майно	199,11	229,99	269,56	+39,57	17,2%
Питома вага податку на майно у доходах місцевого бюджету, %	6,37	6,40	6,44	+0,04	
Єдиний податок	330,45	418,00	536,76	+118,76	28,4%
Питома єдиного податку у доходах місцевого бюджету, %	10,58	11,65	12,82	+1,17	
Плата за землю	150,06	159,53	173,89	+14,36	15,9%
Питома вага плати за землю у доходах місцевого бюджету, %	4,80	4,44	4,15		
Збір за місця для паркування транспортних засобів	0,186	0,349	0,346	-0,003	0,8%
Питома вага збору за місця для паркування у доходах місцевого бюджету, %	0,006	0,009	0,008	-0,001	
Туристичний збір	1,123	1,606	1,792	+0,186	11,6%
Питома вага туристичного збору у доходах місцевого бюджету, %	0,035	0,044	0,042	-0,002	

Джерело: складено на основі [23]

Попри його потенційну фіскальну значущість, чинний механізм справляння не забезпечує справедливого розподілу податкового навантаження серед платників. Базу оподаткування визначено за універсальним підходом –

шляхом зменшення площі об'єкта на певну кількість квадратних метрів (60 м² для квартир, 120 м² для будинків, 180 м² для різних типів нерухомості). Такий підхід не враховує матеріального становища власників і рівня їх платоспроможності, унаслідок чого податковий тиск для малозабезпечених громадян та власників єдиного житла може бути співставним або навіть вищим, ніж для заможних осіб [24, с. 121].

У 2022–2024 роках надходження від плати за землю в Луцькій міській територіальній громаді мали коливальну динаміку. У 2022 році вони становили 150,06 млн грн, у 2024 році зросли до 173,89 млн грн, що пов'язане з відновленням податкової бази та господарської активності. Питома вага цього платежу у доходах місцевого бюджету знизилася з 4,80% у 2022 році до 4,15% у 2024 році, що зумовлено швидшим зростанням інших податкових надходжень.

Проблема оподаткування плати за землю полягає у недосконалості системи пільг і ставок, що визначають податкове навантаження. Категоріальний підхід до звільнення від сплати земельного податку, передбачений Податковим кодексом України, не враховує матеріального становища платників, що знижує рівень соціальної справедливості. Водночас значна частина земель звільняється від оподаткування через встановлені пільги для особистого селянського господарства або невеликих земельних ділянок під забудову, що звужує коло осіб, зобов'язаних сплачувати податок. У результаті це не лише обмежує дохідну базу місцевих бюджетів, а й створює потенційні умови для нерівності серед платників і втрати фінансових ресурсів громади [25, с. 27].

Значне збільшення демонструє єдиний податок, який зріс із 330,45 млн грн у 2022 році до 536,76 млн грн у 2024 році, тобто на 28,4% (рис.2.7). Таке зростання пов'язане з відновленням у 2023 році повноцінного режиму оподаткування після скасування пільгової ставки 2% для платників третьої групи та відновленням сплати єдиного податку фізичними особами-підприємцями першої і другої груп [14].

Збір за місця для паркування транспортних засобів залишається одним із найменших джерел надходжень до бюджету громади. У 2024 році його обсяг

становив 0,346 млн грн, що майже відповідає рівню 2023 року. Темп приросту дорівнює 0,8%, тобто спостерігається незначне зниження показника, що зумовлено збереженням чинних ставок збору, встановлених рішеннями місцевої ради, а також відсутністю істотних змін у кількості суб'єктів, що сплачують цей збір. Питома вага збору у структурі доходів місцевого бюджету становить менше 0,01%, що свідчить про його незначний фінансовий вплив на формування дохідної частини бюджету.

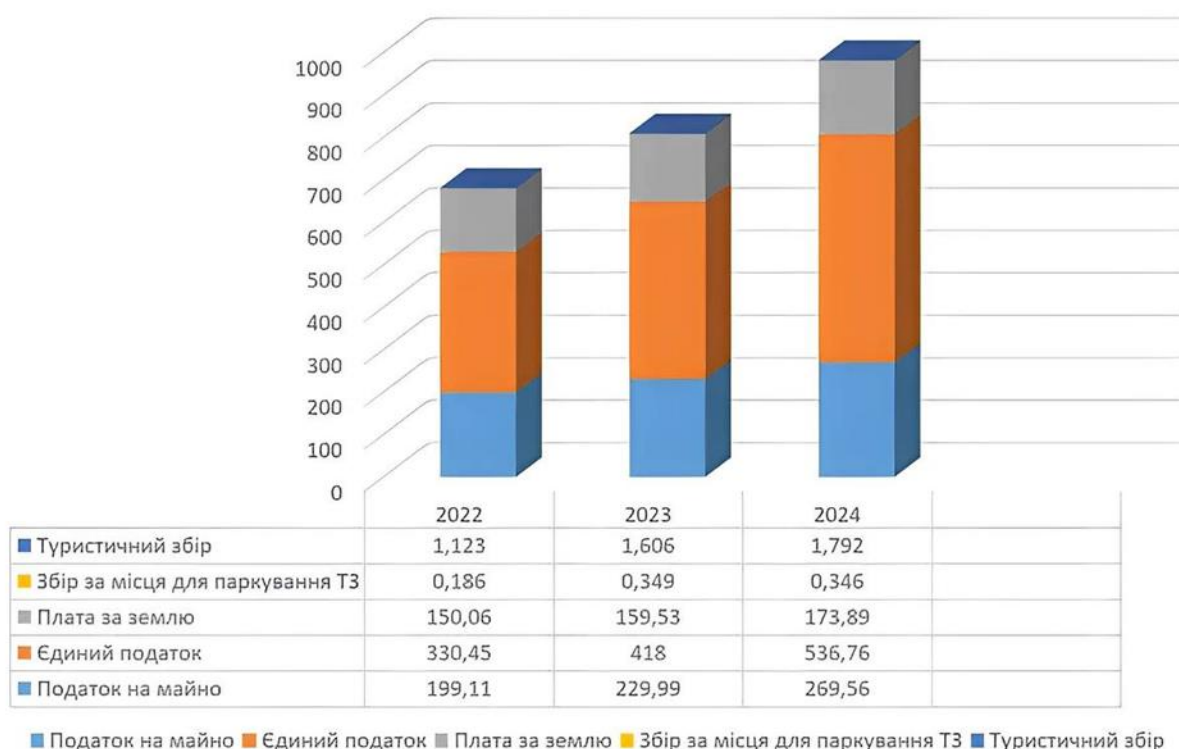


Рис. 2.7. Динаміка надходжень місцевих податків і зборів у Луцькій міській громаді протягом 2022–2024 рр., млн грн

Джерело: складено на основі [23].

Дещо кращу динаміку демонструє туристичний збір, який зріс із 1,844 млн грн у 2022 році до 2,186 млн грн у 2024 році, що становить приріст на 11,6%. Незважаючи на суттєве скорочення туристичної активності у 2022 році через початок повномасштабної війни, у наступні роки спостерігалось поступове відновлення внутрішніх поїздок. Це було пов'язано насамперед із розвитком внутрішнього туризму, переміщенням населення в більш безпечні регіони, а

також збільшенням кількості короткострокових візитів до міста з діловими та волонтерськими цілями. Попри позитивну динаміку, частка туристичного збору у структурі доходів громади залишається незначною – близько 0,04 %, тому його роль у формуванні дохідної частини бюджету залишається допоміжною.

Загалом структура надходжень характеризується збалансованістю та помірною диверсифікацією, а зростання у 2024 році підтверджує здатність громади адаптуватися до умов воєнного часу та забезпечувати позитивну динаміку бюджетних ресурсів. Отримані результати формують основу для подальшого удосконалення місцевої податкової політики, зокрема щодо оптимізації ставок, розширення податкової бази та підвищення ефективності адміністрування.

РОЗДІЛ 3

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ В ДОХОДАХ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

3.1. Зарубіжний досвід формування місцевих бюджетів за рахунок податкових джерел та можливості його впровадження в Україні

У контексті євроінтеграційного курсу Україна приділяє особливу увагу вдосконаленню системи місцевих фінансів та підвищенню фіскальної спроможності територіальних громад. Досвід країн Європейського Союзу демонструє широкий спектр інструментів формування доходів місцевих бюджетів, зокрема через ефективне використання податкових джерел, прозорі механізми адміністрування та збалансований розподіл повноважень між рівнями влади. Оскільки імплементація європейських практик потребує розуміння їх змісту, умов застосування та можливостей адаптації до національного законодавства, доцільним є аналіз зарубіжних моделей місцевого оподаткування. Це дозволяє визначити ті елементи, які можуть бути інтегровані в українську систему з метою підвищення її ефективності та відповідності стандартам ЄС.

У світовій практиці застосовуються різні підходи до оподаткування доходів населення, що безпосередньо впливають на формування місцевих бюджетів та рівень соціальної справедливості в суспільстві. Найпоширенішими є дві моделі – пряма та прогресивна шкала оподаткування.

За прямої шкали податок стягується за єдиною ставкою, незалежно від розміру доходу платника. Така система вважається простою в адмініструванні, однак вона не враховує соціальних відмінностей між громадянами. Особи з низьким доходом сплачують такий самий відсоток, як і ті, хто отримує значно більше. Це створює ризики посилення нерівності та зниження платоспроможності певних груп населення. Подібна модель використовується у

таких країнах, як Україна, Грузія та Болгарія, де ставка податку на доходи є фіксованою.

Інший підхід ґрунтується на прогресивній шкалі оподаткування, коли ставка податку зростає разом із підвищенням рівня доходу. Цей механізм забезпечує більш справедливий розподіл податкового навантаження, оскільки заможні громадяни сплачують більшу частку доходів до бюджету. Прогресивна система оподаткування характерна для більшості розвинених країн, зокрема Франції, Німеччини, США, Великої Британії та Нідерландів, Ірландії. Наприклад, громадянин із мінімальним рівнем доходу може бути повністю звільнений від оподаткування завдяки дії неоподатковуваного мінімуму, тоді як особа з високим доходом сплачує податок за максимальною ставкою [26].

Податкові системи різних країн відрізняються кількістю податків та їх структурою (табл. 3.1). Серед європейських держав прикладом складної організації податкових відносин є Німеччина, досвід якої доцільно розглянути детальніше.

У Німеччині податкова система передбачає ширшу шкалу ставок: для платників із середніми доходами діє прогресивний діапазон від 14% до 42%, тоді як для високодохідних груп застосовуються підвищені ставки у 42% та 45%. Прогресивна шкала оподаткування реалізується шляхом розподілу платників податків на шість класів, які визначаються з урахуванням сімейного стану, доходів та соціального положення. Належність до певного податкового класу безпосередньо впливає на частку доходу, що підлягає оподаткуванню. Основним чинником під час визначення класу є сімейні обставини, тому громадяни зобов'язані своєчасно інформувати податкові органи про зміни, які можуть вплинути на їхній статус, наприклад, укладення шлюбу, розлучення або народження дитини [27].

Загалом Німеччина є федеративною державою, у якій функціонує три рівні бюджетної системи: федеральний, земельний і місцевий (муніципальний).

Таблиця 3.1

Місцеві податки та збори в Україні та в інших європейських країнах

Україна	Податок на майно (земельний податок, податок на нерухомість, транспортний податок), єдиний податок, туристичний збір.
Німеччина	Податок на нерухомість, торговий податок, курортний збір, податок на собак, податок на розваги, збір на розміщення реклами.
Франція	Податок на нерухомість із забудованої власності, податок на нерухомість із незабудованої власності, податок на проживання, внесок на економічну територію, інші збори.
Велика Британія	Податки на нерухоме майно: муніципальний податок та податок на комерційну нерухомість.
Польща	Податок на нерухомість, сільськогосподарський податок, лісовий податок, податок на транспортні засоби, ринковий збір, місцевий збір, курортний збір, збір за володіння собаками, рекламний збір.
Словаччина	Податок на землю, податок на будівлі, податок на квартири/приміщення, податок на транспортні засоби, податок на собак, податок на проживання, податок на використання громадського простору, збір за комунальні відходи.

Джерело: складено на основі [Додаток Б].

Податкова система ФРН включає як загальнодержавні, так і місцеві податки. При цьому значна частина податкових надходжень надходить до бюджетів земель і обшин, що створює фінансову основу для самостійного розвитку територій. Важливою особливістю є те, що німецькі громади мають власні джерела доходів, а також отримують частку від загальнодержавних податків, зокрема прибуткового податку з громадян та податку на додану вартість.

Серед основних податкових надходжень, що формують місцеві бюджети Німеччини, провідне місце займають податок на нерухомість та торговий податок (Додаток Б). Торговий податок є одним з головних джерел наповнення муніципальних бюджетів і стягується з прибутку підприємств, що здійснюють діяльність на території громади. Його ставка складається з базової (3,5 %) та додаткового коефіцієнта, який визначає місцева влада, тому обсяг надходжень безпосередньо залежить від економічної активності регіону.

До складу місцевих податків у Німеччині також входять податок на собак, податок на розваги, а також курортний збір та збір за розміщення реклами. Громади також отримують доходи від зборів за надання комунальних послуг, водопостачання, утилізацію відходів та паркування. Крім того, ставки визначаються безпосередньо громадами, що дає змогу враховувати особливості місцевого розвитку, соціальну структуру населення і потреби муніципалітету.

Варто зазначити, що важливим елементом німецької моделі є система фінансового вирівнювання, яка передбачає перерозподіл частини доходів від фінансово спроможних земель до менш розвинених регіонів. Це дозволяє забезпечити рівні можливості для надання суспільних послуг та розвитку інфраструктури навіть у громадах з меншою податковою базою.

Доцільно також розглянути місцеве оподаткування Франції, де податкова система є складною, а податкове навантаження залишається одним із найвищих у Європі. У країні встановлено чіткий розподіл податків між державним і місцевим рівнями. Основу місцевого оподаткування становлять чотири основні податки, які приносять найбільші надходження до місцевих бюджетів (Додаток Д): податок на нерухомість із забудованої власності, податок на нерухомість із незабудованої власності, податок на проживання, внесок на економічну територію.

Земельні податки забезпечують значну частину доходів місцевих бюджетів і справляються з власників нерухомості або землі, окрім об'єктів державної та соціальної власності. Для окремих категорій громадян, зокрема осіб похилого віку чи людей з інвалідністю, передбачені пільги. Податок на житло сплачують орендарі житлових приміщень, а його розмір залежить від вартості та місця розташування об'єкта. Громади також мають право запроваджувати додаткові місцеві збори, такі як: збір на вивезення побутових відходів, утримання громадських територій, розвиток транспорту або туризму. Такі збори мають допоміжний характер, проте забезпечують фінансування конкретних місцевих послуг.

У Польщі система місцевих фінансів базується на широкому переліку власних податків і зборів, серед яких податок на нерухомість, сільськогосподарський та лісовий податки, податок на транспортні засоби, ринковий, місцевий і курортний збори, а також збір за володіння собаками та рекламний збір. Ставки цих податків визначаються гмінами в межах чітко встановлених державою лімітів і регулярно індексуються відповідно до економічної динаміки. Наприклад, максимальні ставки податку на нерухомість у 2025 році становлять до 1,39 злотого за 1 м² житлової площі та до 34 злотих за 1 м² комерційної нерухомості (Додаток Б).

Загалом у польській податковій системі передбачено всього дві основні ставки – 12 % та 32 %, а також встановлено річний неоподатковуваний мінімум у розмірі 30 000 злотих (приблизно 348 299 грн) [28]. Оскільки середня річна зарплата в Польщі у 2025 році складає близько 8 613 злотих $\times 12 = 103\,356$ злотих (тобто $\approx 1\,199\,863$ грн), то для більшості працівників застосовується лише нижча ставка податку.

Важливою особливістю польського місцевого самоврядування є вища автономія місцевих органів влади: гміни мають право самостійно встановлювати ставки місцевих податків у межах граничних величин, визначених центральним законодавством, що дозволяє враховувати локальні економічні умови та потреби громади. Порівняно з Польщею, українська система має вужчий перелік місцевих податків та зборів, значна частина яких прив'язана до мінімальної заробітної плати, а місцевим органам влади надано менше можливостей щодо встановлення ставок податків.

Система місцевих податків і зборів у Словаччині відзначається також ширшою структурою та значною кількістю специфічних платежів, яких немає в Україні. До таких належать, зокрема, податок на собак, на гральні автомати, на невикористовувані об'єкти комерційної нерухомості та окремі збори за громадську інфраструктуру. База оподаткування і ставки в Словаччині також є більш диференційованими: наприклад, податок на будівлі може становити від 0,033 до 3,30 євро за м², а податок на квартири – до 0,80 євро за м², що істотно

відрізняється від української моделі, де максимальна ставка податку на нерухомість обмежується 1,5 % мінімальної заробітної плати за 1 м² [29].

Податок на транспортні засоби у Словаччині визначається залежно від об'єму двигуна, маси та року випуску, тоді як в Україні транспортний податок справляється лише з легкових авто віком до п'яти років і вартістю понад 375 мінімальних зарплат. Хоча в обох країнах муніципалітети мають право встановлювати ставки в межах, визначених державою, у Словаччині цей простір для регулювання є ширшим, що зумовлює більшу варіативність ставок між громадами та дає змогу точніше враховувати локальні економічні та соціальні особливості.

У Великій Британії ключові правила щодо визначення та розрахунку місцевих податків формує центральна влада, зокрема й ті, що стосуються оподаткування бізнесу. Місцеві податки розраховуються на основі вартості нерухомості: для домогосподарств застосовуються групи оцінки житла, а для бізнесу – нормативна вартість приміщення. Це відрізняє британську систему від української, де органи місцевого самоврядування мають ширші можливості встановлювати ставки в межах законодавчих обмежень.

Загалом у більшості європейських країн ставка податку на майно визначається з урахуванням кадастрової чи ринкової вартості нерухомості. В нашій системі оподаткування податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки наразі визначається переважно на основі загальної площі об'єкта житлової чи нежитлової нерухомості, що не завжди відображає його реальну вартість та платоспроможність власників. Такий підхід є спрощеним з точки зору адміністрування, проте має обмежену фіскальну ефективність і не забезпечує принцип соціальної справедливості. Власники дорогих об'єктів меншої площі сплачують податок на рівні з тими, хто володіє великою, але дешевшою нерухомістю, що створює нерівні умови оподаткування. Доцільно поступово перейти до системи нарахування податку з урахуванням вартості майна. Такий підхід може базуватися на кадастровій або ринковій оцінці об'єкта нерухомості,

що дозволить точніше визначати податкову базу та зробить систему більш справедливою.

Враховуючи досвід європейських країн, удосконалення місцевого оподаткування в Україні має ґрунтуватися на посиленні ролі місцевих податків та зборів. Зарубіжний досвід показує ефективність застосування регулярно індексованих граничних ставок, що дозволяє враховувати інфляційні процеси без необхідності щорічних законодавчих змін. Для України доцільним є запровадження подібних підходів, зокрема оновлення державних реєстрів майна і землі, впровадження сучасних методів масової оцінки та перегляд граничних ставок залежно від економічних параметрів територій. Окрему увагу варто приділити місцевим зборам, де європейська практика показує, що успішні муніципалітети застосовують гнучкі моделі, орієнтовані на реальні потреби громади.

3.2. Напрями вдосконалення податкових надходжень до місцевих бюджетів України.

У сучасних умовах економічної нестабільності та зростання потреб місцевих громад питання вдосконалення системи формування податкових надходжень до місцевих бюджетів набуває особливого значення. Нестача власних фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування обмежує їхню здатність виконувати покладені функції, а залежність від державних трансфертів знижує рівень самостійності територіальних громад. Попри проведення реформи децентралізації та запровадження нової системи міжбюджетних відносин, в Україні все ще спостерігається значна асиметрія між дохідними можливостями місцевих бюджетів і обсягами делегованих їм повноважень.

Недостатня прозорість бюджетних процесів, нерівномірний розподіл фінансових ресурсів і залежність від міжбюджетних трансфертів перешкоджають ефективному розвитку місцевих фінансів. Саме тому

визначення шляхів удосконалення податкових надходжень, розширення фіскальної автономії місцевих органів влади та зміцнення їх ролі у формуванні дохідної бази є одним із ключових напрямів реформування фінансової системи держави.

Доцільно розглянути таблицю 3.2, щодо основних напрямів удосконалення механізму формування податкових надходжень до місцевих бюджетів. Запропоновані у ній підходи ґрунтуються на виявлених проблемах чинної системи та враховують потребу громад у зміцненні власної податкової бази.

У контексті запропонованих напрямів удосконалення важливо розглянути особливості формування надходжень від податку на доходи фізичних осіб, оскільки саме він є ключовим джерелом наповнення місцевих бюджетів.

Основна проблема у зарахуванні ПДФО полягає у тому, що значна частина працівників проживає в одних громадах, а працює в інших, тому податок спрямовується не за місцем споживання публічних послуг, а за місцем роботи платника. Це позбавляє мешканців впливу на громаду, яка фактично отримує їхній податок, та підсилює диспропорції, оскільки понад 70 % територіальних громад залишаються дотаційними, особливо сільські.

Для подолання цих проблем пропонуємо перехід до зарахування ПДФО за місцем проживання платника та закріплення частки ПДФО у розмірі 64% до місцевих бюджетів на постійній основі. Водночас для великих міст, які можуть зазнати зменшення доходів унаслідок реформи, доцільно передбачити компенсаторні механізми, що дозволять уникнути критичних втрат та зберегти їхню бюджетну стабільність.

Запропонована в таблиці характеристика екологічного податку узагальнює чинний порядок його розподілу між бюджетами та окреслює напрями вдосконалення цього механізму. На сьогодні податок надходить до бюджетів різних рівнів, проте його частка для територіальних громад залишається недостатньою для фінансування природоохоронних заходів.

Таблиця 3.2

Напрями удосконалення системи формування закріплених загальнодержавних податків

Назва податкового платежу	Чинний механізм	Запропонований механізм
ПДФО	– ПДФО зараховується за місцем роботи працівника. Роботодавець як податковий агент перераховує податок у бюджет тієї громади, де зареєстрована компанія або її уповноважений підрозділ; – відповідно до змін, запроваджених з 2022 року, територіальні громади отримують 64% ПДФО.	– перехід до зарахування ПДФО за місцем проживання фізичної особи; – закріпити 64% ПДФО до місцевих бюджетів на постійній основі
Екологічний податок	Екологічний податок розподіляється між рівнями бюджетної системи таким чином: 45% надходить до державного бюджету, 30% – до обласних бюджетів, 25% – до бюджетів територіальних громад.	– збільшити частку екологічного податку, що надходить до місцевих бюджетів, з 25% до 35% шляхом зменшення частки державного бюджету; – для обласних бюджетів підвищити частку з 30% до 40%.
Акцизний податок	– до місцевих бюджетів зараховується акцизний податок з реалізації підакцизних товарів у розмірі 5 %	– посилення контролю за незаконним обігом підакцизних товарів у співпраці з фіскальними та правоохоронними органами.
Податок на прибуток	– податок на прибуток приватних підприємств розподіляється таким чином: 90 % надходить до державного бюджету, 10 % – до місцевих бюджетів; – податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності – 100 % зараховується до місцевих бюджетів.	– збільшити частку податку на прибуток, що залишається в місцевих бюджетах, що потребує внесення змін до Бюджетного кодексу України;

Джерело: власна розробка автора.

Крім того, у більшості громад екологічний податок використовується без визначеного цільового призначення, що знижує ефективність екологічної політики на місцевому рівні. У зв'язку з цим доцільним є підвищення частки податку для місцевих та обласних бюджетів, а також запровадження вимоги спрямовувати не менше 70 % надходжень на екологічні проєкти, модернізацію інфраструктури та покращення стану довкілля.

Запропоновані напрями вдосконалення акцизного податку пов'язані з тим, що посилення контролю за незаконним обігом підакцизних товарів у співпраці з фіскальними та правоохоронними органами сприятиме детінізації ринку, а відтак – збільшенню надходжень акцизного податку до місцевих бюджетів.

Разом з тим важливо розглянути пропозиції щодо покращення механізму справляння саме місцевих податків і зборів (табл. 3.3), оскільки вони є ключовим елементом власних доходів громад. Запропоновані нами зміни щодо нарахування податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки спрямовані на підвищення точності та справедливості його нарахування. Чинна модель, що базується переважно на площі нерухомості, не враховує реальної ринкової вартості об'єктів та не відображає їх економічного потенціалу.

Перехід до оцінки майна за ринковими або оціночними показниками забезпечить більш обґрунтоване визначення податкової бази, а актуалізація державних реєстрів та посилення обміну даними між відповідними органами дозволять усунути проблему застарілої інформації та сприятимуть коректному адмініструванню податку на місцевому рівні.

У таблиці також узагальнили ключові проблеми чинної системи справляння плати за землю, зокрема залежність податку від наявності або відсутності нормативно-грошової оцінки.

Використання однакових мінімальних ставок як для оцінених, так і для неоцінених земель створює можливість для суттєвого заниження податкових зобов'язань, оскільки базою оподаткування у такому разі стає середня оцінка ріллі по області, яка часто є нижчою за реальну вартість земельних ділянок.

Неповні та застарілі дані державних реєстрів також ускладнюють коректне визначення податкової бази, тому доцільним є забезпечення повного проведення нормативно-грошової оцінки всіх категорій земель та перегляд підходів до встановлення ставок для ділянок без оцінки з метою формування економічно обґрунтованої та справедливої системи оподаткування.

Таблиця 3.3

Напрями вдосконалення системи формування місцевих податків та зборів

Назва податкового платежу	Чинний механізм	Запропонований механізм
Податок на майно, в т.ч.:		
<i>Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки</i>	– база оподаткування визначається за площею житлової та нежитлової нерухомості; – дані Державного реєстру речових прав, ДЗК та інших реєстрів є неповними або застарілими.	– перехід до оподаткування, яке ґрунтується на ринковій або оціночній вартості майна. – актуалізація реєстрів та посилення обміну даними між ДРРП, ДЗК, ДПС для підвищення достовірності інформації.
<i>Плата за землю</i>	– база оподаткування – нормативно-грошової оцінки земельної ділянки. Якщо оцінки немає – застосовується середня оцінка ріллі по області; – реєстри (ДРРП, ДЗК) містять неповні або застарілі дані. – ставки плати за землю можуть бути однаковими як для оцінених, так і для неоцінених ділянок (мінімум 0,3 %).	– забезпечити повне проведення нормативно-грошової оцінки для всіх видів земель, включно з багаторічними насадженнями, щоб уникнути штучного заниження бази оподаткування; – забезпечити справедливую та економічно обґрунтовану ставку, більшу за мінімальну для ділянок без оцінки.
<i>Транспортний податок</i>	– ставка податку 25 000 грн за кожен легковий автомобіль віком до 5 років включно та середньоринкова вартість якого перевищувала 375 розмірів МЗП станом на 1 січня відповідного податкового року.	– доцільно впровадити диференційовані ставки податку залежно від ринкової вартості транспортного засобу.
<i>Єдиний податок</i>	– фіксовані критерії доходу – існують обмеження на кількість найманих працівників та співпрацю з юридичними особами. – розрахунок ставки ЄП для 1-ї групи від прожиткового мінімуму, а для 2-ї від МЗП.	– оновлення порогів доходу для всіх груп ЄП відповідно до реального темпу інфляції та структури ринку – дозволити 1-й групі ЄП наймати працівника; – розрахунок ставки ЄП від доходу для першої та другої груп.
<i>Збір за місця для паркування ТЗ</i>	– розраховується за 1 м ² площі ділянки, відведеної під паркування. Максимальний розмір становить до 0,075 % мінімальної зарплати на 1 січня відповідного року.	– створити єдину електронну систему обліку та адміністрування паркування, яка автоматично фіксує: 1) кількість фактично зайнятих місць, 2) надходження від оплати паркування, 3) нарахування збору.
<i>Туристичний збір</i>	– ставка збору за кожен добу проживання: до 0,5 % мінімальної зарплати для внутрішніх туристів і до 5 % – для іноземних, у розрахунку на одну особу за одну ніч.	Диференціювати ставки туристичного збору за класом і вартістю місця розміщення: вищі – для дорогих готелів, нижчі – для бюджетних. Додатково застосовувати сезонну диференціацію – підвищення в період пікового попиту та зниження в низький сезон.

Джерело: власна розробка автора.

Перегляд чинного механізму справляння транспортного податку є необхідним з огляду на його обмежену відповідність принципу податкової справедливості. Наразі всі автомобілі віком до п'яти років і вартістю понад 375 мінімальних заробітних плат оподатковуються фіксованою сумою 25 000 грн. Наприклад, власник авто вартістю 3,5 млн грн і власник авто за 8 млн грн сплачують однаковий податок, хоча різниця у ринковій вартості є значною. Це призводить до непропорційного податкового навантаження на власників дешевших автомобілів. Запровадження диференційованих ставок дозволило б зменшити суму податку для транспортних засобів нижчого цінового сегмента та зберегти максимальну ставку 25 000 грн для автомобілів преміального класу.

Варто також детальніше розглянути єдиний податок, встановлені критерії якого не враховують структурні зміни економіки, що підвищує ймовірність вимушеного переходу підприємців на загальну систему оподаткування. Доцільним є оновлення порогів доходу відповідно до рівня інфляції та реальних умов ринку, а також розширення та актуалізація переліку дозволених видів діяльності. Перегляд обмежень щодо кількості найманих працівників дозволить зменшити тінізацію та забезпечити пропорційний розподіл податкового навантаження між групами платників.

Покращення механізму збору за місця для паркування транспортних засобів передбачає запровадження диференційованих тарифів, що враховують час доби, день тижня та рівень попиту. Доцільно також застосовувати підвищені ставки у центральних районах та нижчі у нічний час і на периферії, що сприятиме збалансованому навантаженню на дорожню інфраструктуру. Аналогічно, вдосконалення туристичного збору потребує диференціації ставок залежно від класу та вартості місця розміщення. Вищі ставки можуть бути встановлені для об'єктів з високою ринковою вартістю, а нижчі для бюджетних варіантів проживання.

Запропоновані напрями вдосконалення податкових надходжень до місцевих бюджетів спрямовані на підвищення ефективності та прозорості податкової системи на місцевому рівні. Удосконалення порядку зарахування

ПДФО, перегляд підходів до оподаткування майна, землі та єдиного податку, а також поліпшення механізмів справляння акцизного, туристичного збору і збору за паркування створюють умови для більш стабільного формування податкових надходжень до місцевих бюджетів. Реалізація цих пропозицій сприятиме раціональнішому використанню податкових ресурсів і підсилить фінансове забезпечення розвитку територій.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження послідовно розкрито теоретичні, аналітичні та практичні аспекти функціонування системи податкових надходжень, їх ролі у забезпеченні фінансової самостійності територіальних громад, а також обґрунтовано напрями її вдосконалення з урахуванням сучасних викликів.

На основі аналізу наукових досліджень з'ясовано, що податкові надходження є ключовим елементом доходної частини місцевих бюджетів, який забезпечує стабільність функціонування органів місцевого самоврядування та виконання ними соціально-економічних програм. Податки не лише формують фінансову базу розвитку громад, а й виступають інструментом перерозподілу ресурсів, впливаючи на економічну активність та інвестиційну привабливість територій. Встановлено, що система місцевих податків і зборів в Україні продовжує формуватися, але її потенціал використовується не повною мірою.

У процесі дослідження визначено, що одним із найбільших досягнень у сфері місцевих фінансів стало впровадження бюджетної децентралізації, завдяки якій громади отримали ширші фінансові повноваження. Разом з тим, збереження надмірної централізації у сфері податкової політики, недостатня гнучкість механізмів адміністрування та обмежений вплив місцевої влади на формування власних доходів залишаються вагомими перешкодами для ефективного розвитку місцевих бюджетів.

Аналітична частина роботи засвідчила, що у структурі податкових надходжень українських місцевих бюджетів домінує податок на доходи фізичних осіб, який становить понад половину їх доходів. Водночас питома вага місцевих податків і зборів залишається низькою, що свідчить про слабкий рівень податкової самостійності громад. У ході аналізу динаміки податкових надходжень за 2022–2024 роки встановлено, що, попри складні економічні

умови, у тому числі воєнний стан, спостерігається тенденція до поступового зростання доходів, однак це зростання переважно забезпечується централізованими надходженнями, а не розширенням власної податкової бази.

У процесі дослідження місцевих податків Луцької міської територіальної громади встановлено, що основними джерелами її доходів залишаються єдиний податок, плата за землю та податок на майно. Проте їхній потенціал не реалізується повною мірою, особливо в умовах воєнного стану, який суттєво вплинув на економічну активність суб'єктів господарювання, рівень зайнятості населення та обсяг надходжень до місцевих бюджетів. Зниження ділової активності, руйнування інфраструктури та міграція працездатного населення призвели до скорочення податкової бази, що ускладнює процес формування стабільних доходів громад.

Проблемним залишається також надмірне навантаження на підприємства, складність податкових процедур і недостатня координація між податковими органами та місцевою владою. Це знижує ефективність адміністрування податків і обмежує можливості громад впливати на формування власних фінансових ресурсів. У таких умовах першочерговим завданням є посилення адаптивності місцевої податкової системи до воєнних реалій. Доцільно зосередити увагу на підтримці малого бізнесу через гнучке оподаткування та спрощення процедур звітності.

У роботі також узагальнено зарубіжний досвід формування місцевих бюджетів, зокрема країн Європейського Союзу, де податкові системи ґрунтуються на принципах фінансової автономії територіальних громад та активної участі органів місцевої влади у визначенні ставок і бази оподаткування.

На основі проведеного аналізу запропоновано напрями вдосконалення системи податкових надходжень в Україні. Серед ключових рекомендацій – розширення повноважень органів місцевого самоврядування у сфері встановлення ставок податків, запровадження диференційованих підходів до оподаткування земель та нерухомості, удосконалення адміністрування ПДФО, а також реформування податку на прибуток з метою стимулювання інвестиційної

активності бізнесу. Важливою умовою підвищення ефективності податкової системи є детінізація економіки, легалізація зайнятості та створення сприятливого середовища для розвитку малого і середнього підприємництва.

Проведене дослідження дало змогу зробити висновок, що для зміцнення фінансової спроможності місцевих бюджетів необхідно забезпечити збалансований підхід між державним регулюванням і реальними повноваженнями територіальних громад.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сошка Н. В. Теоретичні аспекти формування податкових надходжень місцевих бюджетів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія: Економіка. 2010. № 116. С. 56-59.
2. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. № 2456- VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#n179> (дата звернення: 01.07.2025)
3. Розділ «Бюджет–Доходи». Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/incomes> (дата звернення: 01.07.2025).
4. Сішук М. П. Податкові надходження в системі доходів бюджетів територіальних громад України: дис., канд. екон. наук: 08.00.08. Західноукр. нац. ун-т. Тернопіль, 2025. С. 30-31
5. Рубан М. О. Податкові надходження в системі формування доходів місцевих бюджетів : дис. д-ра філософії : 072 Фінанси, банківська справа та страхування. Київський національний торговельно-економічний університет. Київ, 2020. 210 с.
6. Сошка Н. В. Податкові надходження у механізмі формування місцевих бюджетів в Україні : дис. канд. екон. наук : 08.00.08. Гроші, фінанси і кредит. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2015. 206 с.
7. Івашко О. А. Теорія фінансів : навч. посіб. Луцьк. *Вежа-Друк*, 2014. 404 с. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/21715>. (дата звернення: 10.07.2025).
8. Європейська Хартія місцевого самоврядування від 15.10.1985 р. Страсбург, 1985.
9. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів

України від 01.04.2014 № 333-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text> (дата звернення: 10.07.2025).

10. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 12.07.2025).

11. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 5 лютого 2015 р. № 157-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. 13. С. 91. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text> (дата звернення: 12.07.2025).

12. Про Державний бюджет України на 2025 рік : Закон України від 19.11.2024 № 4059-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4059-20#Text> (дата звернення: 12.07.2025).

13. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки : постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695. Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.07.2025).

14. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України № 2120-IX від 15.03.2022 р.. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> (дата звернення: 12.07.2025).

15. Ставки єдиного податку у 2025 році. *Державна податкова служба України*. URL: <https://dp.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/907969.html> (дата звернення: 15.07.2025).

16. Децентралізація в Україні. *Місцеві податки*. URL: <https://decentralization.ua/news/18432> (дата звернення: 12.07.2025).

17. Кознова Олександра. Військовий ПДФО буде спрямовано на армію: Закон прийнято. *Ліга: Закон*. 08.11.2023 р. URL: https://biz.ligazakon.net/news/223377_vyskoviy-pdf-f-bude-spryamovano-na-armiyu-zakon-priynyato (дата звернення: 15.07.2025).

18. Цимбалюк І. О., Павліха Н. В., Корнелюк О. А. Місцеві бюджети як основа фінансової самостійності та конкурентоспроможності територій.

Економіка та суспільство. 2023. Вип. 55. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2937> (дата звернення: 16.07.2025).

19. Сплачене військовими ПДФО повністю компенсується за рахунок коштів з державного бюджету. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minfin-splachene-viiskovymy-pdfopovnistiu-kompensuietsia-za-rakhunok-koshtiv-z-derzhavnoho-biudzhetu> (дата звернення: 17.07.2025).

20. Кузьменко О. В., Чорна В. Г. Особливості сплати підприємствами місцевих податків під час дії правового режиму воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2023. № 78. С. 54–59.

21. Податок на нерухоме майно виявився неефективним – заявили у Верховній Раді України. Кравець і партнери : офіційний сайт. 04.02.2024. (дата звернення: 17.07.2025).

22. Кознова О. «Що потрібно знати про податок на нерухомість під час війни». *Бізнес. Ліга: Закон*. 01.02.2024. URL: <https://ligazakon.net/> (дата звернення: 10.08.2025).

23. Луцька міська рада. Офіційний сайт. URL: <https://www.lutskrada.gov.ua/> (дата звернення: 10.08.2025).

24. Майстренко О. Податок на нерухоме майно як додаткове джерело наповнення місцевих бюджетів. *Право України*. 2009. 10. С. 118-124.

25. Горин В. П., Булавинець В. М. Плата за землю як інструмент фіскального регулювання суспільного добробуту. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. 2020. № 3. С. 46–52.

26. Порівняння податкових систем різних країн: уроки для України. *Праве діло*. URL: <https://pravoedelo.ua/porivnyannya-podatkovykh-system-riznykh-krayin-uroky-dlya-ukrayiny/> (дата звернення: 05.09.2025).

27. Податки в Німеччині. Актуальна інформація 2024 року. URL: <https://www.monito.com/uk/wiki/podatky-v-nimechchyni#podatkovi-klasy> . (дата звернення: 05.09.2025).

28. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. O samorządzie terytorialnym. Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1990. No 16. Poz. 95. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19900160095> (дата звернення: 12.09.2025).

29. Z. o miestnych daniach a miestnom poplatku za komunálne odpady a drobné stavebné odpady. *Zbierka zákonov SR 2004. Zákon č. 582/2004 Z.* URL: <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2004/582//> (дата звернення: 12.09.2025).

30. Destatis. Gemeindesteuern : Statistisches Bundesamt. URL: <https://www.destatis.de/DE/Themen/Staat/Steuern/Steuereinnahmen/Glossar/gemeindesteuern.html> (дата звернення: 25.10.2025).

31. *The Local Government Finance Act 1992*. UK Public General Acts. Chapter 14. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1992/14/contents> (дата звернення: 25.10.2025).

32. Code général des impôts. Paris : Légifrance. 2025. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006069577/. (дата звернення: 20.10. 2025).

33. Проць Н. В., Матвійчук Н. М. Особливості забезпечення фінансової спроможності територіальної громади (на прикладі Любешівської територіальної громади Волинської області). *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2022. № 3 (36). С. 125-130. URL: <https://doi.org/10.32782/easterneurope.36-19> (дата звернення: 20.10. 2025).

34. Карлін М. І. Фінанси країн Європейського Союзу. Київ : *Знання*, 2017. 639 с.

35. Матвійчук Н. М., Теслюк С. А., Плоскіна А., Писарчук Д. Реформування спрощеної системи оподаткування в умовах воєнного стану. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2023. No 2. С. 29–36. DOI: <https://doi.org/10.29038/2786-4618-2023-02-29-36> (дата звернення: 20.10. 2025).

36. Карлін М. І. Податок на нерухомість у країнах ОЕСР та в Україні: історія і сьогодення. *Наукові записки. Серія «Економіка»*: зб. наук. праць Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2013. Випуск 21. С. 163-168.
37. Г. Полишин. Місцеві податки та збори в Україні та за кордоном. *Підприємництво, господарство і право*. 2019 р. № 4. С. 162-165.
38. Стойко О. Я., Дема Д. І. Фінанси: підручник. 2-ге вид. перероб. І доп. Житомир: Поліський університет, 2024. 317 с.
39. Байрак С. Роль місцевого самоврядування в умовах децентралізації: нормативні і практичні виміри. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2018. С. 78-92.
40. Бевз, Т. Б. Децентралізація в Україні: стан, проблеми, перспективи. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2021. № 2. С. 45–56.
41. Кириленко О. П. Теоретичні та практичні аспекти фінансового механізму забезпечення органів місцевого самоврядування в Україні. *Світ фінансів*. 2018. № 1. С. 17-27.
42. Кириленко О., Баранець Я. Досвід забезпечення фінансової спроможності ОТГ. *Вісник THEU*. 2020. № 3. С. 54-70.
43. Курієнко А. В. Зарубіжний досвід розвитку місцевих податків. *Наука та освіта*. 2018. № 5. С. 92–97.
44. Ткачик Ф., Валігура В., Дмитрів В. Фіскально-регулюючий потенціал податку на доходи фізичних осіб. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 29. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-29-58> (дата звернення: 20.10. 2025).
45. Булакевич А. Місцеві податки та збори як джерело доходів Луцької ОТГ. *Фінанси, банківська справа та страхування в епоху цифровізації: управлінські виклики та перспективи*: зб. матеріалів І Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених, студентів та аспірантів. Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки. Вежа-Друк. 2025. С. 26–28.

46. Віхер М. Особливості європейського досвіду місцевого оподаткування. *Актуальні питання фінансової теорії та практики: збірн. матер. Десятої заоч.-дистанц. конф. студентів і молодих вчених. Ч. 2.* Тернопіль: ЗУНУ, 2023.

47. Лобачева І. Ф. Місцеві податки і збори: їх роль у формуванні місцевих бюджетів. *Подільський вісник.* 2021. №3 (19). С. 18-24.

48. Сидор І. П. Власні і закріплені доходи місцевих бюджетів: проблеми формування та резерви зростання. *Вісник Тернопільського національного економічного університету.* 2014. Вип. 3. С. 20-29.

49. Проць Н., Демчук Н. Актуальні проблеми формування та виконання місцевих бюджетів в умовах воєнного стану. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки.* 2023. №4(32), С. 62–70. URL: DOI: <https://doi.org/10.29038/2786-4618-2022-04-62-70> (дата звернення: 10.10.2025)

50. Малиняк Б. С. Недоліки планування бюджетів об'єднаних територіальних громад органами місцевого самоврядування та шляхи їх усунення. *Фінанси України.* 2019. №5. С. 79–96.

51. Слатвінська, М. О., Шатковська, Є. О. Податкові надходження місцевих бюджетів в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми розвитку фінансів в умовах цифровізації економіки України,* 2023, С. 173-175.

52. Трусова Н., Сизоненко О. Формування доходів місцевих бюджетів в умовах децентралізації фінансових ресурсів. *Світ фінансів.* 2018. Вип. 3. С. 19-27.

53. Руденко А., Проць Н. В. Формування та використання коштів бюджетів територіальних громад. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки.* 2022. Т. 2, Вип. № 30, с. 46-55.

54. Кабінет Міністрів України. Постанова від 27.12.2023 р. № 1218 «Про схвалення Національної стратегії доходів до 2030 року». URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhhvalennia-natsionalnoi-stratehii-dokhodiv-do-2030-s1218-271223> (дата звернення: 10.10.2025).

55. Лучишин Л. М. Роль податків і зборів у доходах місцевих бюджетів. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. Вип. 2. 2019. С. 61.

56. Войцеховська М. Особливості планування надходжень місцевих бюджетів від податку на доходи фізичних осіб. *Фінансове забезпечення сталого розвитку: збірник наукових праць кафедри фінансів ім. С. І. Юрія Західноукраїнського національного університету*. Вип. 3. Тернопіль: ЗУНУ, 2023.

57. Кміть В. М., Вовчанський Ю. В. Оцінка механізму адміністрування та регулювання місцевих податків та зборів в Україні. *Економіка і суспільство*. 2018. № 15. С. 656–662.

58. Юшко С. В. Роль місцевих податків і зборів у формуванні доходів бюджетів місцевого самоврядування. *Фінанси України*, 2018. С. 72-87.

59. Пилипчук В. Ю. Місцеві Бюджети: виклики в умовах воєного стану та пошуку шляхів їх подолання. *Молодий вчений: матеріали Всеукр. наук.-практ. інт.-конф.* Київ, 2023. С. 25–29.

60. Ситник Н. С. Фінанси об'єднаних територіальних громад: навчальний посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 536 с.